

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1976/77:7

med anledning av propositionen 1975/76:211 om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik jämte motioner

I detta betänkande behandlas den under föregående riksmöte avgivna propositionen 1975/76:211 om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik jämte två motioner som under innevarande riksmöte väckts med anledning av propositionen. Dessutom tar utskottet upp 46 motioner i regionalpolitiska ämnen, vilka väckts under allmänna motionstiden i år.

Propositionen

Hemställan

Behandlas i
utskottets
ytr. s. hemst. p.

I propositionen 1975/76:211 (arbetsmarknadsdepartementet) har regeringen efter föredragning av statsrådet Bengtsson föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad i propositionen uttalats om de allmänna riktlinjerna för sysselsättnings- och regionalpolitiken,	12	1
2. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om åtgärder som underlättar ungdomarnas övergång från skola till arbetsliv,	19	3
3. godkänna vad i propositionen anförts om arbetsförmedlingens medverkan i de s. k. lokala planeringsråd som inrättas i varje kommun den 1 juli 1977,	20	4
4. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om fortsatt intensifierad arbetsförmedling för ungdom,	20	5
5. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om anordnandet av praktik som ett led i utbildning eller som arbetslivserfarenhet,	21	6
6. godkänna i propositionen förordade bidragsvillkor för halvskyddad sysselsättning,	22	7
7. godkänna det system för lokaliseringspåverkan som angetts i propositionen,	31	12
8. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om villkoren för sysselsättningskapande åtgärder i form av beredskapsarbeten,	36	19
9. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om ramar för planeringen av verksamheter i länen för tiden t. ö. m. år 1985,	40	21
10. godkänna de ändringar i 1972 års ortsplan som förordats i propositionen,	40	22
11. godkänna de principer som redovisats i propositionen när det gäller sysselsättningsplaneringens framtida utformning,	53	30
12. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om inriktningen av den fortsatta länsplaneringen.	53	31

I propositionen bereds riksdagen vidare tillfälle att ta del av vad som anförts om inriktningen av forskningen på det regionalpolitiska och det arbetsmarknadspolitiska området.

56

33

Det huvudsakliga innehållet

Det huvudsakliga innehållet i propositionen återges i densamma på följande sätt:

På grundval av sysselsättningsutredningens och länsplaneringens material samt regeringens ställningstaganden i 1976 års reviderade finansplan läggs förslag fram om principerna för den framtida sysselsättnings- och regionalpolitiken.

Sysselsättningen har ökat snabbt under senare år. Ökningen har tack vare de regionalpolitiska insatserna blivit jämnt fördelad mellan landets olika delar. Den kraftiga befolkningsminskningen i skogslänen har hejats och vänts till ökning. Den tidigare snabba befolkningsökningen i storstadsområdena har blivit mera balanserad.

Sysselsättningspolitiken bör, framhålls det, vara att medverka till att undanröja hinder för förvärvsarbete och att öka antalet arbetstillfällen så att arbete kan erbjudas alla som vill delta i arbetslivet. Detta innefattar en strävan att var och en skall ges möjlighet att delta i arbetslivet efter sin förmåga. Det förutsätter vidare att jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet kan åstadkommas, att trygghet i anställningen kan skapas och att regional balans kan uppnås. För detta behövs insatser över ett brett fält.

Arbetsförmedlingen upprustas f. n. i fråga om personal, organisation och teknik. Beslut har redan fattats om att ta ytterligare steg.

Förslag läggs fram om ett nytt bidragssystem för halvskyddat arbete. Det nuvarande bidraget på 40 % av den direkta lönen ersätts med ett bidrag på 75 % på total lönekostnad under första anställningsåret. En avtrappning av bidraget sker därefter. Särskilda insatser föreslås för ungdomar med svåra handikapp. Bidrag kan lämnas under det första året med 90 % av den totala lönekostnaden och under följande år med 50 %.

Särskilda insatser bör göras för de ungdomar som möter svårigheter på arbetsmarknaden. Förändringar bör göras såväl inom utbildningen som i arbetslivet och i kontakten mellan skolan och arbetslivet. Utbildningens uppläggning och dimensionering föreslås förändrad så att ungdomarnas möjligheter på arbetsmarknaden förbättras. Fr. o. m. budgetåret 1977/78 tillkommer de s. k. planeringsråden, som har till uppgift bl. a. att följa situationen för de ungdomar som lämnar skolan. På initiativ av sysselsättningsutredningen bedrivs försöksverksamhet med intensifierad arbetsförmedling för ungdomar i 19 orter. På grundval av den nu pågående verksamheten bör metoder kunna utarbetas för arbetsförmedlingarnas verksamhet i hela landet. Starka skäl talar också för att arbetsförmedlingsinsatserna för ung-

domar bör prioriteras. Syftet med åtgärderna är att alla ungdomar som slutar skolan skall erbjudas arbete, praktik eller utbildning.

Länsstyrelserna föreslås få i uppdrag att analysera brister i de lokala arbetsmarknaderna. Ett sådant underlag behövs såväl för trafikplaneringen som för en kommunal sysselsättningsplanering. Möjligheterna bör prövas att i byggnadslagstiftningen införa regler om att sysselsättningsfrågorna ägnas uppmärksamhet i bebyggelseplaneringen.

Resmöjligheterna mellan bostäder och arbete bör förbättras. De kollektiva transporterna bör spela en ökad roll för arbetsresorna. Jämställdhetsdelegationen överväger att initiera försöksverksamhet med förbättrade resmöjligheter till arbetsplatserna.

I propositionen redovisas åtgärder som syftar till att åstadkomma industriell expansion och tryggad sysselsättning. Det samspel som under senare år har vuxit fram mellan industri- och regionalpolitiken bör vidareutvecklas. De lokaliseringspolitiska medlen kommer att utredas.

I propositionen redovisas den överenskommelse som regeringen har träffat med Sveriges industriförbund om samråd i lokaliseringsfrågor. Syftet med samrådet skall vara att skapa förutsättningar för att regionalpolitiska synpunkter beaktas på ett tidigt stadium i industrins investeringsplanering. Systemet med lokaliseringspåverkan föreslås bli fullföljt på länsplanet.

Överläggningar kommer att tas upp med kooperationen om liknande överenskommelser.

Åtgärderna för att bekämpa arbetslöshet vid konjunkturavmattning har byggts ut under senare år. Tack vare dessa åtgärder har arbetslösheten på den svenska arbetsmarknaden kunnat hållas på en mycket låg nivå samtidigt som antalet sysselsatta kontinuerligt har kunnat ökas. De principer som därvid har prövats bör ligga fast och vidareutvecklas. Hög beredskap bör upprätthållas inför kommande konjunkturavmattningar.

För att behoven när det gäller sjuk- och hälsovård, social omvårdnad, utbildning m. m. skall kunna tillgodoses kommer det att krävas betydande resurser under de närmaste åren. Beslut om utbyggnad av samhällsservicen kommer fortlöpande att fattas av kommuner, landsting, regering och riksdag. Utgångspunkten är därvid de föreliggande verksamhetsplanerna. Strävan bör vara att vidga verksamheten i riktning mot att tillgodose de faktiskt föreliggande behoven. Angelägna reformer och standardförbättringar måste därvid förverkligas i den takt som de samlade resurserna medger.

Målet för serviceförsörjningen, som det formulerades år 1972, bör ligga fast. Särskilda stöd- och hjälpområden för lokal service i kommuner inom inre stödområdet med stor yta bör utses. Ortsplanen kompletteras därför genom att 20 orter i inre stödområdet och två orter på Gotland utses till kommun- och distriktscentra. Vidare föreslås vissa förändringar i storstadsområdena. Avgränsningen av storstadsområdena i Ortsplanen avvecklas. Nynäshamn och Södertälje i Stockholms län och Stenungsund i Göteborgs och Bohus län föreslås bli regionala centra.

Länsstyrelserna föreslås ägna ökad uppmärksamhet åt förhållandena i kommuner som ligger isolerat i förhållande till större och mera väldifferentierade arbetsmarknader.

Förslag till ramar i form av befolkningstal för planeringen av verksamheter i länen läggs fram för år 1985.

Särskilda anvisningar kommer att utarbetas när det gäller att fullfölja länsplaneringen.

Förslag läggs fram om en samordnad sysselsättningsplanering. Sysselsättningsutredningen kommer att få i uppdrag att bedriva försöksverksamhet med lokal sysselsättningsplanering. Överläggningar kommer att tas upp med företrädare för kommunerna för att vidareutveckla det samarbete som redan har påbörjats kring kommunala insatser för sysselsättningen.

Förslag läggs också fram om länsplaneringens framtida utformning. Den bör i fortsättningen bedrivas så att en årlig översyn och aktualisering kan ske. Fullständiga länsplaneringsomgångar bör som hittills genomföras ungefär vart femte år. En avstämning bör göras under planeringsperioden.

När det gäller sysselsättningsplaneringen på länsnivå anges ansvars- och samarbetsområden för länsstyrelser och länsarbetsnämnder.

I propositionen redovisas slutligen de aktuella forskningsprogrammen kring regional- och sysselsättningspolitiska frågor.

Motionerna

Motioner väckta med anledning av propositionen

Behandlas i
utskottets
yttr. s. hemst. p.

1976/77:9 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om

1. personalförstärkning av de små arbetsförmedlingarna,	18	2
2. utredning av nedläggningskontroll,	32	14
3. behovet av och möjligheter till att bilda kommunala exploateringsbolag.	39	20

1976/77:10 av herr Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar antaga de i motionen nämnda punkterna som riktlinjer för sysselsättnings- och regionpolitiken, innebärande bl. a. att

16 1

- ett tidsbestämt mål sätts upp för sysselsättningspolitiken,
- kvinnornas fullständiga ekonomiska frigörelse ingår i målsättningen,
- barntillsynen utbyggs för att täcka det fulla behovet,
- en allmän investeringsplanering genomförs,
- förbud utfärdas för kapitalexport och industriutflyttning,
- ett statligt industriprogram utarbetas,
- ett program för utveckling av den kollektiva trafikapparaten utarbetas,
- ett program för bekämpande av bristerna inom vård- och miljösektorerna utarbetas.

Behandlas i
utskottets
yttr. s. hemst. p.

9. som målsättning ställs att höja den svenska ekonomins förädlingsgrad och att gradvis minska rovdrift av energi och råvaror.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1976

1975/76:248 av herr Andersson i Lycksele m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sysselsättningsfrämjande åtgärder i Vindelälvsområdet.

58 36

1975/76:250 av herr Sven Gustafson i Göteborg m. fl. (fp)

I motionen yrkas att riksdagen med hänsyn till den strukturella obalans som råder på arbetsmarknaden i Göteborgsområdet hemställer hos regeringen om åtgärder av arbetsmarknadspolitisk och regionalpolitisk natur i syfte att undvika arbetslöshet i området – med särskild tanke på yngre arbetskraft, kvinnor och partiellt arbetslösa.

61 42

1975/76:283 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om

60 39

1. att arbetsmarknadsstyrelsen får i uppdrag att vidtaga extra lokaliseringssatser i kommunerna Nordanstig, Ljusdal, Ovanåker, Ockelbo och Hofors,

2. att försök med förstärkt näringslivsutvecklande och sysselsättningskapande verksamhet påbörjas i Gävleborgs län enligt vad som i motionen angivits.

1975/76:286 av herr Ångström (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att Bjurholms tätort i Vännäs kommun får status som kommundelscentrum.

52 23

1975/76:335 av herr Björk i Gävle m. fl. (c)

I motionen yrkas

29 9

1. att riksdagen hos regeringen hemställer att Gästrikland förs till det allmänna stödområdet,

2. att riksdagen, om yrkandet under 1 inte bifalls, hos regeringen hemställer att Ockelbo och Hofors kommuner förs till det allmänna stödområdet.

1975/76:380 av herr Winberg (m)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna

1. att Örnsköldsviks kommun bör klassificeras som primärt centrum,

52 24

2. att de delar av Örnsköldsviks kommun som omfattas av församlingarna

29 10

Anundsjö, Björna, Skorped och Trehörningsjö bör ingå i det inre stödområdet.

3. vad i motionen anförts om bevarandet och tillskapandet av olika slag

59 38

Behandlas i
utskottets
yttr. s. hemst. p.

av verksamhet i Sollefteå och Ånge,

4. vad i motionen anförts om behovet av kommundelscentra i Väster-
norrlands län.

52 24

Motionen har behandlats beträffande frågan om industricentrum i Ånge
(del av yrkandet 3) i betänkandet InU 1975/76:43.

1975/76:448 av herr Westberg i Ljusdal (fp)

I motionen yrkas att riksdagen i skrivelse till regeringen uttalar, att behovet
av regionalpolitiska insatser även i södra delen av Gävleborgs län – och
då särskilt i Hofors och Ockelbo kommuner – görs till föremål för över-
väganden inför beslut om lokaliseringsstöd för perioden efter innevarande
femårsperiod.

29 9

1975/76:511 av herr Alftin (s) och fru Thunvall (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna
vad i motionen anförts beträffande lokalisering av industrier till Ljusdal.

60 39

1975/76:514 av fru Jonäng m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär
1. att vägplaneringen samordnas med den fysiska riksplaneringen,
2. att all samhällelig verksamhet skall planeras med hänsyn till de re-
gionala planeringsnivåer som beslutas av riksdagen,
3. att samråd bör ske mellan statliga myndigheter och de regionala pla-
neringsorganen för att uppfylla samhällets övergripande målsättning.

56 32

1975/76:655 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen föreslår att särskilda medel
ställs till förfogande för sysselsättningen i Vindelälvsområdet.

58 36

1975/76:657 av herr Olsson i Timrå m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag
dels om ett industricentrum i Ånge, dels om att medel ställs till projekt
Inland Y:s förfogande.

59 38

Motionen har behandlats beträffande första dels-satsen i betänkandet InU
1975/76:43.

1975/76:660 av herr Wijkman m. fl. (m)

I motionen yrkas
1. att riksdagen måtte hos regeringen begära en skyndsam utredning av
samhällets totala kostnader för omlokaliseringen av statliga verk. I utred-
ningen bör utöver verkens direkta kostnader för förberedelser och genom-
förande även beaktas kostnader för försämrade service, lägre produktivitet
etc.,

34 15

2. att riksdagen måtte besluta att en utflyttning från Stockholm av FOA
3 och FOA 4 till Linköping resp. Umeå ej skall äga rum.

34 16

1975/76:662 av herr Ångström (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att ortsklassificeringen för Storuman ändras så att Storuman klassas som regionalt centrum och Tärnaby/Hemavan som kommundelscentrum.

52 22, 25

1975/76:819 av herr Gustavsson i Nässjö m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att initiativ bör tas för att diskutera en omlokalisering av jordbrukets föreningsrörelse till Jönköping.

32 13

1975/76:848 av herr Blomkvist m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen i skrivelse till regeringen ger till känna vad som i motionen anförts angående det angelägna i att fortlöpande stödja en utbyggnad av förädlingsindustrin inom livsmedelssektorn i Skaraborgs län.

61 43

1975/76:853 av herrar Henmark (fp) och Enlund (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att Gotland förs till det *inre* stödområdet.

29 10

1975/76:856 av herr Hjorth m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att Älvkarleby, Tierps och Östhammars kommuner i norra Uppland innefattas i allmänna stödområdet.

29 9

1975/76:858 av herrar Nilsson i Visby (s) och Gustafsson i Stenkyrka (c)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar att Gotland då det gäller regionalpolitiska åtgärder tillförs det *inre* stödområdet.

29 10

1975/76:859 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m)

I motionen yrkas bl. a.

2. att riksdagen begär att regeringen verkar för särskilda regionalpolitiska satsningar i Tornedalen.

57 35

Motionen har behandlats beträffande yrkandet 1 i betänkandet InU 1975/76:43.

1975/76:864 av herr Sellgren (fp)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Örnsköldsvik ges beteckningen primärt centrum i planen för regionens Ortsstruktur.

52 24

1975/76:865 av herrar Sellgren (fp) och Nordin (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar ändra gränsen för det *inre* stödområdet, så att det omfattar Örnsköldsviks kommuns *inre* delar.

29 10

1975/76:1835 av herr Bergman i Nyköping (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening uttalar att i den regionala utvecklingsplanen för Södermanlands län (Länsplanering 1974) Nyköping-

52 27

Oxelösund, i enlighet med vad bl. a. länsstyrelsen i Södermanlands län an-
fört, klassificeras som primärt centrum.

1975/76:1836 av herr Blomkvist m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär skyndsam utredning
med uppgift att upprätta förslag till ett utvecklingsprogram för västregionen
med målsättning att genom olika regionalpolitiska insatser väsentligt öka
regionens möjligheter att skapa flera sysselsättningsmöjligheter inom nä-
ringslivet och inom statlig offentlig verksamhet.

61. 41

1975/76:1839 av herr Carlström (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att Sölvesborg och Olofström
skall klassificeras som regionala centra.

52 28

1975/76:1842 av herrar Danell (m) och Schött (m)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar att Gotlands län bör ingå i det
inre stödområdet.

29 10

1975/76:1843 av fröken Eliasson m. fl. (c)

I motionen yrkas bl. a.

35 17

1. att riksdagen uttalar att planeringen av den statliga verksamheten i
Stockholms kommun och län skall inriktas på att underlätta strävandena
att häva den kraftiga obalansen på arbetsmarknaden.

Motionen har behandlats beträffande yrkandet 2 av finansutskottet i be-
tänkandet FiU 1975/76:24.

1975/76:1851 av herr Granstedt m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen anhålla att beslutet att lokalisera arbetarskydds-
styrelsen, yrkesinspektionen och arbetsmiljöfonden till Solna omprövas till
förmån för en lokalisering i en mer arbetsplatsfattig del av regionen,

35 18

2. att som sin mening ge regeringen till känna att lokaliseringen av statliga
arbetsplatser inom Stockholms län bör planeras i samråd med Stockholms
läns landsting, i syfte att bidra till en bättre fördelning av sysselsättningen
inom regionen.

35 17

1975/76:1852 av herr Gösta Gustafsson i Göteborg m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad som
i motionen anförts om en översyn av det regionalpolitiska stödet, speciellt
i vad avser stödet till flyttning av verksamheter från storstadsområdena.

28 8

1975/76:1853 av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c) och Nilsson i Visby
(s)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag att

52 29

Behandlas i
utskottets
yttr. s. hemst. p.

Visby, då det gäller den regionalpolitiska utvecklingsplaneringen, klassificeras som primärt centrum.

1975/76:1859 av herrar Henmark (fp) och Ekinge (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att Visby skall klassificeras som primärt centrum. 52 29

1975/76:1865 av herrar Jonsson i Mora (fp) och Eriksson i Arvika (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att lokaliseringsstöd skall kunna utgå till verksamhet i gruva. 30 11

1975/76:1868 av herr Kindbom m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Skaraborgs län bör bli föremål för regionalpolitiska insatser i enlighet med vad som anförts i motionen. 61 43

1975/76:1870 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att tilläggsdirektiven till sysselsättningsutredningen utformas så att förslag kan framläggas innebärande att stödområdesprincipen som grund för regionalpolitiskt stöd ersätts med regionalpolitiska målsättningsprinciper. 28 8

1975/76:1874 av herr Mattsson i Skee m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att Sotenäs kommun skall ingå i det allmänna stödområdet. 29 9

1975/76:1881 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar som sin mening att regeringen med beaktande av förslagen som framläggs i "Åtgärdsprogram för Vindelälvsområdet" och i anledning av i motionen anförda synpunkter för riksdagen framlägger förslag under våren 1976. 58 36

1975/76:1892 av herr Pettersson i Västerås (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hemställer hos regeringen om skyndsam prövning av frågan om att till Eskilstuna-området lokalisera lämplig industri som säkrar sysselsättningen och bryter ensidigheten i den nuvarande industristrukturen. 60 40

1975/76:1897 av herr Rämngård m. fl. (c, m. fp)

I motionen yrkas

1. att riksdagen beslutar att Ludvika och Smedjebackens kommuner skall ingå i det allmänna stödområdet. 28 9

2. att riksdagen hos regeringen begär att Rättviks och Leksands kommuner införlivas med det inre stödområdet. 29 10

Behandlas i
utskottets
yttr. s. hemst. p.

1975/76:1900 av herr Strömberg i Botkyrka (fp)

35 17

I motionen yrkas

1. att riksdagen uttalar att den framtida lokaliseringen av statlig verksamhet i Storstockholm i första hand bör ske till kommuner på Södertörn,
2. att riksdagen hos regeringen begär en omprövning av beslut om lokalisering av statlig verksamhet till centrala Stockholm eller norra förorterna där byggnadsarbeten ännu ej påbörjats och att denna verksamhet flyttas till Södertörn.

1975/76:1907 av herr Ångström m. fl. (fp)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar

58 36

1. att anhänga att regeringen medverkar till att förverkliga det åtgärdsprogram som föreslås i motionen,
2. att anvisa härför erforderliga medel.

Det angivna åtgärdsprogrammet avser ett förslag som tagits fram av en samarbetskommitté för Vindelälvsområdet.

1975/76:1909 av herr Åsling m. fl. (c, s)

I motionen yrkas att riksdagen begär att regeringen tar initiativ syftande till ett projekt i regional samverkan med särskilda insatser för ökad sysselsättning i delar av Jämtlands län i enlighet med motionens riktlinjer.

58 37

1975/76:2032 av herr Bohman m. fl. (m)

I motionen yrkas att riksdagen

1. hos regeringen anholder att sysselsättningsutredningen får i uppdrag att pröva effekterna av en omfördelning av stödet från kapitalsubventioner till direkt sysselsättningsstöd,
2. hos regeringen anholder om utredning av de kostnader som förorsakats av besluten om omlokalisering av vissa statliga myndigheter och beslutens konsekvenser i övrigt.

30 8

34 15

Motiveringen till yrkandena återfinns i avsnittet "Regionalpolitik" i motionen 1975/76:1979.

1975/76:2109 av herr Stjernström m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar uttala att regionalpolitiken, särskilt i vad avser de inre delarna av Norrland, bör utformas i enlighet med de riktlinjer som redovisas i motionen 2108.

56 34

1975/76:2133 av herr Ekinge (fp)

I motionen yrkas

1. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande behovet av att den framtida regionala planeringen sker enligt den s. k. bandlandskapsmodellen,

52 26

Behandlas i
utskottets
yutr. s. hemst. p.

2. att riksdagen – därest yrkandet under 1 ej vinner bifall – beslutar att Nyköping-Oxelösund skall betecknas som primärt centrum, att Flen skall betecknas som regionalt centrum och att Vingåker tillsammans med Katrineholm skall betecknas som regionalt centrum.

52 27

1975/76:2141 av herr Hermansson m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen deklarerar som en politisk målsättning att full sysselsättning och allas rätt till arbete skall realiseras inom ramen för ett omfattande 15-årsprogram.

16 1

1975/76:2155 av herr Lidgard m. fl. (m)

I motionen yrkas att riksdagen

1. beslutar att helt upphäva det obligatoriska etableringssamrådet,

32 12

2. uttalar att kontroll av företagsetableringar i Stockholms län ej skall införas,

32 12

3. i skrivelse till regeringen hemställer att denna utfärdar anvisningar till statliga verk och myndigheter att dessa vid sina lokaliseringsöverväganden vad gäller etableringar i Stockholms län beaktar önskemålet om en bättre inomregional balans vad gäller sysselsättningstillfällen,

35 17

4. ger regeringen till känna att Stockholmsregionens arbetsmarknadspolitiska, ekonomiska och näringspolitiska problem fortsättningsvis bör ägnas större uppmärksamhet i samband med statlig regionalpolitisk planering.

35 17

1975/76:2157 av herr Lorentzon (vpk)

I motionen yrkas bl. a. att riksdagen uttalar sig för ett åtgärdsprogram i syfte att till Västernorrland förlägga industrier och åstadkomma sysselsättningstillfällen, varvid förutsätts inriktning på framtidsbetonade industrier med insättandet av medel ur AP-fonderna och att åtgärderna bör avse bl. a.

59 38

b) att flera statliga verk flyttas till Västernorrland,

c) att Svenska Träforskningsinstitutet förläggs till Sundsvall.

Motionen har behandlats beträffande yrkandet a i betänkandet InU 1975/76:43 och beträffande yrkandet d i betänkandet InU 1975/76:33.

Utskottet

Inledande synpunkter

Utskottet behandlar i detta betänkande propositionen från maj i år om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik samt 48 motioner, av vilka 46 väcktes redan under allmänna motionstiden i början av året. Propositionen lades alltså fram av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. En orsak till att den inte återkallats av den nya regeringen är de gemensamma politiska

värderingar som sedan länge finns i många frågor som rör sysselsättningspolitiken. Det kan därför anses ändamålsenligt att ta ställning till den framtida politiken på de aktuella områdena med utgångspunkt i propositionens förslag. Utskottet kommer dock att föreslå ändringar, i synnerhet i de regionalpolitiska avsnitten. En viktig utgångspunkt för utskottets ställningstaganden har varit regeringsförklaringen den 8 oktober i år.

Propositionen innehåller dels förslag till allmänna riktlinjer m. m. för sysselsättnings- och regionalpolitiken, dels mera konkreta förslag i skilda ämnen. Därutöver finns i propositionen relativt omfattande avsnitt av redovisande natur vilka inte åtföljs av preciserade förslag till riksdagen. Utskottet har koncentrerat sitt arbete på de avsnitt i propositionen som direkt omfattas av propositionens hemställan. I de delar av propositionen som inte har direkt samband med hemställan och som i huvudsak innehåller översikter m. m. återfinns även inslag av värderande karaktär. Utskottet har inte funnit anledning att närmare pröva alla sådana inslag, och den omständigheten att de inte behandlas i betänkandet innebär alltså inte att de godtagits av utskottet.

Riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken

I propositionen begärs att riksdagen skall godkänna vissa riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken.

Föredragande statsrådet framhåller att trots en kraftig ökning av sysselsättningen finns det alltså människor som vill eller kan väntas vilja delta i arbetslivet om möjligheter erbjuds. Samtidigt finns det trots en ökad produktion angelägna behov som ännu inte är uppfyllda. De regionala skillnaderna i sysselsättningsmöjligheter är alltså betydande. Arbetslösheten är högre i skogslänen än i övriga län och i synnerhet kvinnorna har sämre möjligheter att få förvärvsarbete.

Mot denna bakgrund anges i propositionen följande här i sammandrag återgivna utgångspunkter för sysselsättnings- och regionalpolitiken:

1. Arbetet är av grundläggande betydelse för individ och samhälle. Det ger medel för en god försörjning och är en väg till social gemenskap.

2. Ekonomisk tillväxt är en förutsättning för ökning av sysselsättningen. Det krävs en fortsatt snabb utbyggnad av vår industriella kapacitet, specialisering, utnyttjande av stordriftsfördelar, ökad användning av teknisk utrustning m. m. Detta förutsätter bl. a. fortsatt strukturomvandling inom näringslivet. Balansen i utrikesbetalningarna bör vara återställd till år 1980. Den förda investeringsfrämjande politiken måste fullföljas med kraft. När det gäller fördelningen av utrymmet för konsumtion måste framhållas att en snabb ökning av offentlig konsumtion inte kan åstadkommas samtidigt. För att komma till rätta med det nuvarande underskottet i bytesbalansen måste sparandet öka och detta måste ske inom den offentliga sektorn. An-

gelägna reformönskemål och standardförbättringar kan endast förverkligas i takt med vad de samlade resurserna medger.

3. Produktionen skall inriktas på att tillgodose medborgarnas behov av varor och tjänster. De varuproducerande näringarna har kraftigt ökat produktionen med oförändrad eller minskad sysselsättning. I tjänstenäringarna har efterfrågan på social omsorg, sjuk- och hälsovård, utbildning samt annan gemensam personalkrävande service varit stor. En relativ förskjutning av sysselsättningen till de tjänsteproducerande områdena kan väntas fortsätta. En utbyggnad av samhällets verksamhet inom vård- och utbildningssektorerna kräver att resurser skapas genom industriell förnyelse. Samtidigt medför en framgångsrik industri behov av väl utbyggd samhällsservice.

4. Arbetsmarknaden är begränsad i olika hänseenden för den enskilde. Det finns lokala avgränsningar som hänger samman med resemöjligheter och det finns ytterligare begränsande faktorer som bestäms av den enskildes yrkeskunskaper. Till detta kommer andra förvärvshinder t. ex. i fråga om barnomsorg. Det finns inga automatiskt verkande krafter som skapar rätt typ av arbete på rätt plats och vid rätt tidpunkt. I stället krävs politiska beslut och samhällseliga insatser av varierande slag, dvs. riktade åtgärder. Detta understryks ytterligare av de internationella konjunkturörelserna. Generella medel har visat sig otillräckliga för att lösa uppkommande problem med stigande priser och ökad arbetslöshet. Det har sålunda visat sig nödvändigt med åtgärder som är inriktade på att stödja sysselsättningen i utsatta regioner, branscher eller företag samt att stödja de personer som har en svag ställning på arbetsmarknaden.

Från de redovisade utgångspunkterna anges i propositionen sysselsättningspolitikens uppgift vara att undanröja förvärvshinder för dem som vill förvärvsarbeta och att öka sysselsättningen så att arbete kan erbjudas alla som vill delta i arbetslivet. Strävan att ge arbete åt alla innebär att bestämda krav måste ställas på politikens inriktning och på insatser av skilda slag. De krav som redovisas i propositionen kan sammanfattas på följande sätt:

- Var och en skall ha möjlighet att *medverka i arbetslivet efter sin förmåga*. Sysselsättningspolitiken måste förenas med en social förnyelse av arbetslivet. Arbetsmiljön måste förbättras och anpassas så att fysiska, psykiska eller sociala handikapp inte utgör hinder för förvärvsarbete.

- *Jämställdhet mellan män och kvinnor* i förvärvslivet måste förverkligas. Förvärvshinder såsom brister i kommunikationer eller barnomsorg måste undanröjas, ett könsbundet yrkesval motarbetas, varjämte en fortsatt utjämning av löne- och anställningsvillkoren bör komma till stånd.

- *Tryggheten i anställningen* måste garanteras. Det kan ske genom lagstiftningen om anställningsskydd och genom insättande av stödåtgärder i lägen då sysselsättningen i företagen är hotad.

- Upprätthållande av de *regionalpolitiska målen* att människorna i olika regioner skall erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och en likvärdig

tillgång till social, kommersiell och kulturell service samt god miljö. Regional utjämning av sysselsättningsgraden för kvinnor bör vara ett av riktmärkena för regionalpolitiken. De regionalpolitiska stödåtgärderna kommer även fortsättningsvis att behöva koncentreras till skogslänen och i synnerhet då till de inre delarna. I takt med att balansen mellan olika län blivit bättre har problemen inom länen tilldragit sig ökad uppmärksamhet. Härtill kommer problem och brister på arbetsmarknaden även i regioner med hög sysselsättningsnivå och i övrigt bra arbetsmarknad.

Den angivna inriktningen av politiken får enligt propositionen konsekvenser för *samhällsplaneringen*. Denna måste inriktas på ett samhälle där allt fler vuxna har anknytning till arbetslivet och där det finns en större flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning. Planeringen måste också ge möjlighet till samverkan mellan olika områden och mellan lokala, regionala och centrala organ.

Det ovan refererade avsnittet i propositionen om riktlinjer för politiken mynnar ut i följande deklaration:

Under de närmaste åren blir en huvuduppgift att undanröja hinder som står i vägen för dem som vill förvärvsarbeta. I takt med framgångarna i förverkligandet av den uppgiften måste arbetstillfällena kunna erbjudas dem som vill delta i arbetslivet. Ett sådant program får inte upplevas som ett tvång för dem som på grund av utbildning, familjeskäl eller annat, för kortare eller längre tid inte önskar förvärvsarbeta. Ett program för att bryta ned förvärvshinder och öka arbetstillfällena bör inte låsas fast i form av ett visst antal arbetstillfällen. Människornas önskemål förändras hela tiden i takt med samhällets förändringar. Det grundläggande för sysselsättningspolitiken är att samhället ständigt söker tillgodose den enskildes rätt till arbete på samma sätt som samhället på andra områden har åtagit sig att skydda och stödja den enskilde medborgaren.

Utskottet vill först framhålla att sysselsättningsutredningen visat, att det finns ett stort behov av nya arbetstillfällen. Om man antar att kvinnorna skulle ha samma sysselsättningsgrad som männen hade år 1975 fordras ytterligare 600 000 nya arbetstillfällen. Om man i stället utgår från att förvärvsfrekvensen i hela landet skulle uppgå till vad som gäller för män i Jönköpings län och kvinnor i Stockholms län skulle detta innebära 380 000 arbetstillfällen utöver dem vi i dag har. Orsaken till att Jönköpings och Stockholms län valts som riktpunkter är att dessa län uppvisar den högsta sysselsättningsgraden bland rikets län för män resp. kvinnor. En annan siffra som belyser behovet av nya arbetstillfällen har kommit fram genom en intervjuundersökning som statistiska centralbyrån genomförde i mars-april 1975. Enligt denna skulle 250 000 kvinnor i åldern 25-64 år önska få förvärvsarbeta omedelbart eller efter en viss väntetid.

De redovisade siffrorna, som bekräftas av material framtaget under länsplaneringen, visar hur angeläget det är att sysselsättningspolitiken förs med kraft. I anslutning till de i propositionen redovisade riktlinjerna vill utskottet för sin del framhålla följande.

Grunden för en framgångsrik sysselsättningspolitik är en god ekonomi. Föreläggningarna för sysselsättningspolitiken bestäms av konjunkturutvecklingen och uppläggningsplaneringen av den allmänna ekonomiska politiken. För att klara sysselsättningsproblemen på längre sikt fördras att *samhällsekonomin är i balans*. Detta innebär bl. a. att man måste komma till rätta med det nuvarande underskottet i våra utrikes betalningar, vilket i sin tur förutsätter ökat sparande. Sparandet bör ske inom såväl den privata som den offentliga sektorn. Det måste skapas förutsättningar för *expansion av näringslivet*. En avgörande faktor är att svenska företag får arbeta under sådana villkor att deras internationella konkurrenskraft upprätthålls och förstärks. Det relativa kostnadsläget gentemot utlandet måste förbättras och prisstegringar inom landet hållas tillbaka. Endast härigenom kan vår export hävda sig på världsmarknaden.

En expansion av näringslivet är också nödvändig om det skall bli möjligt att klara av de allt vanligare problemen med strukturomvandlingen. En utbyggnad av industrisektorn är vidare en förutsättning för att resurser skapas för den önskvärda utbyggnaden av samhällets service bl. a. inom vård- och utbildningssektorerna. Inom dessa områden finns stora behov att fylla, vilket i sin tur kan ge ett stort antal nya arbetstillfällen.

Industri- och näringspolitiken måste få en inriktning som främjar investeringar och tar vara på utvecklingskraften i företagen. Det är viktigt att gynnsamma förutsättningar skapas för igångsättning av nya företag och för tillvaratagande av utvecklingsbara idéer. Det sagda gäller inte minst de mindre företagen som har en betydelsefull roll att spela bl. a. när det gäller att upprätthålla sysselsättningen i mindre tätbefolkade områden. I sådana bygder – särskilt i norra Sverige – bör även jordbrukspolitiken användas mera aktivt för att upprätthålla sysselsättningen.

Sysselsättningsutredningens och länsplaneringens redovisning visar också klart att under överskådlig framtid stora skillnader kommer att bestå mellan män och kvinnor när det gäller att hävda sig på arbetsmarknaden, om inte kraftfulla och målmedvetna åtgärder sätts in. Särskilt ogynnsamt är läget för kvinnor som är bosatta i skogslänen. Det är som framgår av det anförda nödvändigt att det inledda arbetet på *jämställdhet mellan män och kvinnor påskyndas och effektiviseras*. Insatser måste göras inom breda sektorer av samhällslivet, främst inom arbetsmarknads-, social- och utbildningspolitiken.

Regionalpolitiken bör få en mer decentralistisk inriktning. Politiken bör förstärkas så att människor i olika landsdelar ges allsidig sysselsättning och service samt en god miljö. Bebyggelsen i glesbygden och mindre tätorter bör underlättas. Strävan bör vara att med olika regionalpolitiska åtgärder inom länen tillgodose bygder och orter med en negativ utveckling så att det skapas en bättre inomregional balans. Det regionalpolitiska stödet bör utformas så att det i ökad grad tar hänsyn till sysselsättningseffekten. Geografiskt indelade stödområden har visat sig vara en otillräcklig metod för

att styra det regionalpolitiska stödet. Ett mera flexibelt system som knyter an till även andra kriterier bör utredas.

Nya överväganden bör göras om *principerna för och utformningen av den regionala strukturen*. Ortsklassificeringssystemet bör utvärderas och alternativa möjligheter för ett ortssystem prövas. Centrala uppgifter beträffande den regionala planeringen bör föras över på landstingen. Det kan bl. a. gälla regionala beslut om ortssystem och liknande. Redovisning och förslag om den regionala strukturen bör läggas fram för riksdagen så att om möjligt ställning kan tas senast i samband med beslut om det regionalpolitiska stödet för tiden efter den 1 juli 1978. Därvid måste dock beaktas att samordning bör ske med sysselsättningsutredningens arbete.

Utöver vad här anförts har utskottet inte funnit anledning att anlägga några ytterligare synpunkter på de allmänna riktlinjerna för den framtida sysselsättnings- och regionalpolitiken. Utskottet kommer i det följande att utveckla sin uppfattning på särskilda områden. När det gäller propositionens förslag om riktlinjer godtar utskottet dem i de delar de inte behandlats eller strider mot de synpunkter som utskottet anlagt.

I detta sammanhang tar utskottet upp två *vpk-motioner*: 1975/76:2141, som väcktes under allmänna motionstiden förra året, och 1976/77:10. I motionerna finns en kritisk syn på sysselsättningsfrågornas behandling. I motionen 2141 vänder man sig mot den förda politiken från teoretiska och ideologiska utgångspunkter. Det hävdas att den politiken gynnat "kapitalet" och medverkat till en uppdelning av arbetsmarknaden i A- och B-lag. Motionärerna anser att politiken varit antisocialistisk och antisocial. I motionen görs en beräkning för att påvisa sysselsättningsproblemets storleksordning. Om alla personer i åldern 20-64 år skulle tillförsäkras arbete fordras med 90 % förvärvsfrekvens för både män och kvinnor ett tillskott med 760 000-865 000 heltidsarbeten beroende på invandringens storlek. Motionärerna redovisar även omständigheter som kan öka eller minska dessa tal, t.ex. höjd förvärvsfrekvens och kortare arbetstid. Motionen mynnar ut i ett yrkande att riksdagen skall deklarera att full sysselsättning och allas rätt till arbete skall realiseras inom ramen för ett 15-årsprogram. För att genomföra ett sådant program fordras enligt motionen en socialistisk planekonomi. Tre basområden anges därvid som särskilt viktiga: statliga industrier uppbyggda med offentligt kapital, omorganisation och teknisk effektivisering av transportsystemet samt en kraftig utbyggnad av den sociala sektorn.

I den andra vpk-motionen, som alltså väckts med anledning av propositionen, finns liknande tankegångar. Motionen innehåller förslag till nya riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken vilka sammanfattas i följande punkter:

1. ett tidsbestämt mål sätts upp för sysselsättningspolitiken,
2. kvinnornas fullständiga ekonomiska frigörelse ingår i målsättningen,

3. barn tillsynen utbyggs för att täcka det fulla behovet,
4. en allmän investeringsplanering genomförs,
5. förbud utfärdas för kapitalexport och industriutflyttning,
6. ett statligt industriprogram utarbetas,
7. ett program för utveckling av den kollektiva trafikapparaten utarbetas,
8. ett program för bekämpande av bristerna inom vård- och miljösektorerna utarbetas,
9. som målsättning ställs att höja den svenska ekonomins förädlingsgrad och att gradvis minska rovdrift av energi och råvaror.

Det bör noteras att en del av de i motionerna föreslagna åtgärderna t. ex. utbyggnad av barnomsorgen och ökad satsning på den sociala sektorn, ligger i linje med de allmänna riktlinjer som utskottet ovan uttalat sig för. Utskottet avvisar emellertid den allmänna grundsyn som ligger bakom motionen, nämligen att en socialistisk planekonomi är den rätta metoden att lösa sysselsättningsfrågorna. När det gäller yrkandena om ytterligare planer och program vill utskottet peka på att sysselsättningsutredningen fortsätter sitt arbete vilket beräknas bli slutfört under år 1978. Länsplaneringen som blivit ett viktigt instrument för samhällets sysselsättnings- och regionalpolitik kommer att fortgå och få en delvis ny uppläggning, såsom redovisas längre fram i betänkandet. Med hänvisning till vad sålunda anförts avstyrker utskottet de båda vpk-motionerna.

Åtgärder för att undanröja förvärvshinder

Allmän inriktning

Med utgångspunkt i de faktiska förhållandena på arbetsmarknaden och de förut angivna riktlinjerna blir enligt propositionen huvuduppgiften för sysselsättningspolitiken under de närmaste åren att medverka till att systematiskt bryta ned en lång rad hinder som stänger ute människor från arbetslivet. Dessa hinder finns såväl på som utanför arbetsplatserna.

Villkoren i arbetslivet har förbättrats. Lagstiftningsvägen har arbetstiden förkortats, semestern förlängts, villkoren i sjuk- och pensionsförsäkringarna blivit förmånligare, anställningsskydd och medbestämmande för de anställda införts. Reformeringen av arbetsmarknadspolitiken har inneburit ett vidgat samarbete med företagen, bl. a. via anpassningsgrupper och nya former av statligt stödd personalutbildning. Utvecklingen av lönerelationerna mellan olika grupper anställda har inneburit förbättringar för låglavlönade. Genom att de sämst betalda yrkena sysselsätter en hög andel kvinnor har förändringarna särskilt gynnat kvinnliga arbetstagare. Löneförbättringarna har i sin tur bidragit till ökad förvärvsfrekvens bland kvinnor.

Den tillströmning till arbetsmarknaden som ägt rum under de senaste åren har, sägs det i propositionen, varit beroende av en i ökad grad individuell anpassning av arbetena till den enskildes önskemål. Ju högre upp vi kommer i förvärvsfrekvens, understryks det vidare, desto nödvändigare är det med

ett flexibelt arbetsliv som tar hänsyn till den enskildes behov och förutsättningar. Detta gäller inte minst om ett arbetsliv där kvinnornas förvärvsfrekvens kommer mera i nivå med männens, där pensionärer bereds möjligheter till förvärvsarbete långt upp i åren och där även relativt svårt handikappade förvärvsarbetar på den ordinarie arbetsmarknaden.

För en långsiktig ökning av sysselsättningen och av de sysselsattas utbyte av arbetet anses det viktigt att grundläggande kunskaper om arbetsmarknaden sprids. Arbetsförmedlingens roll i sammanhanget framhävs, och det erinras om den personella upprustning samt organisatoriska och tekniska förnyelse som förmedlingen undergått under 1970-talet. Insatserna syftar ytterst till att ge de arbetssökande överblick över i princip alla lediga platser och förbättrad information om arbets- och anställningsförhållanden på arbetsplatser som efterfrågar arbetskraft.

I anslutning härtill tar utskottet upp ett yrkande i motionen 9 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s). Motionärerna vill att utbyggnaden av arbetsförmedlingen också skall ta sig uttryck i *personalförstärkningar vid de små förmedlingskontoren*, särskilt i glesbygden.

Trots den starka upprustning av arbetsförmedlingen som ägt rum under 1970-talet finns behov av fortsatt utbyggnad av förmedlingens service. I propositionen anfördes att starka skäl talar för att förmedlingsinsatser för ungdom prioriteras vid förstärkning av arbetsmarknadsverkets resurser. Utskottet delar den uppfattningen. I den mån arbetsförmedlingen tilldelas ytterligare personal som allmän förstärkning bör det, som statsmakterna fastslagit i tidigare sammanhang, i första hand ankomma på AMS att anpassa förmedlingsorganisationen till förhållandena på arbetsmarknaden i olika delar av landet. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet det aktuella motionsyrkandet.

Åtgärder för att underlätta övergången från skola till arbetsliv

De ungas sysselsättningsproblem har väckt särskild uppmärksamhet under senare år. Arbetslösheten bland ungdom har oavsett konjunkturläget under hela 1970-talet legat avsevärt högre än bland andra arbetstagare. Särskilt gäller det om den yngsta gruppen i åldern 16–19 år. Detta uppmärksammades i betänkandet InU 1975:3. Inrikesutskottet slog där fast att rätten till arbete är en central utgångspunkt för det politiska reformarbetet och att detta gäller för ungdomar lika väl som för andra grupper i samhället. För ungdomar finns det särskilda problem som hänger samman med övergången mellan skola och arbetsliv. En viktig fråga, fortsatte utskottet, är kontakten med ungdomar som har lämnat skolan. Ungdomar som vid dessa kontakter visar sig sakna arbete eller inte delta i utbildning borde få stöd av samhället avpassat till vederbörandes situation. Detta stöd skulle vara inriktat på att erbjuda ungdomar arbete (eventuellt såsom praktik) eller utbildning eller vara av annat slag som ungdomarna kunde vara i behov av. Utskottet konstaterade

terade att den skisserade ordningen förutsatte att organisatoriska och ekonomiska frågor klarades, bl. a. frågan om inrättande av samrådsorgan mellan skola och arbetsliv. Sysselsättningsutredningen borde därför få i uppdrag att ta upp frågorna med förtur.

Riksdagen beslöt i enlighet med inrikesutskottets förslag att ge regeringen till känna vad utskottet anfört om uppsökande verksamhet, samrådsorgan mellan skola och arbetsliv och utredningsarbetets bedrivande.

Under det förra budgetåret vidtog den dåvarande regeringen – delvis på förslag av sysselsättningsutredningen – en rad åtgärder för att temporärt förbättra situationen för unga arbetslösa. I propositionen 1975/76:39 om skolans inre arbete föreslogs som mera långsiktiga åtgärder bl. a. en systematisk uppföljning av ungdomar som inte går vidare till gymnasieskolan eller som avbryter studierna i gymnasieskolan. Syftet med uppföljningen skulle vara att ge alla ungdomar möjligheter till arbete eller utbildning.

Problemen för ungdomar vid inträdet på arbetsmarknaden diskuterades vidare i betänkandet InU 1975/76:33. Utskottsmajoriteten (c, m, fp) anförde i ett uttalande, som efter lottning vann kammarens bifall, att det självfallet är anledning att se positivt på de steg som har tagits men att fortsatta kraftfulla åtgärder är nödvändiga för att stödja ungdomen vid övergången mellan skolan och arbetsliv. Konkreta handlingslinjer måste utformas i samverkan mellan staten, kommunerna och den enskilda sektorn. Den självklara utgångspunkten för arbetet är samhällets ansvar för att de unga får en meningsfull sysselsättning genom arbete eller utbildning. För att nå det målet förordades att den uppsökande verksamheten byggs ut, så att den når alla ungdomar. Vidare förutsattes att det på den offentliga och enskilda sektorn skulle finnas ett rikt utbud av praktikplatser som kan underlätta för ungdomar som är tveksamma inför sitt yrkesval att välja rätt yrke och utbildningsväg. En sådan inriktning av åtgärderna, anfördes det slutligen, innebär att samhället tillförsäkrar alla ungdomar möjlighet till arbete, utbildning eller praktik.

I den föreliggande propositionen följs de tidigare i riksdagen framförda tankegångarna upp. Föredragande statsrådet uttalar att samhället också i fortsättningen med kraft måste stödja de unga genom att erbjuda utbildning, praktik och arbete. Skolan, kommunerna, arbetsförmedlingarna, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna måste var och en ta sin del av ansvaret. Förslagen i det följande utgår härifrån. Det framhålls i sammanhanget att arbetet redan inletts på att uppnå målet att alla ungdomar som slutar grund- eller gymnasieskolan skall erbjudas arbete, praktik eller utbildning.

I fråga om *åtgärder för att underlätta övergången från skola till arbetsliv* betonas i propositionen vikten av att eleverna i grundskolan får en väl tilltagen studie- och yrkesorientering (syö) sammanvävd med en praktisk arbetslivsorientering. Arbetsmarknadsdagar av den typ som genomfördes under våren 1976 bör vara ett bestående inslag i detta arbete. Grundskoleleverna bör vidare få förstärkt information om gymnasieskolans olika

linjer.

Med hänsyn till den nyckelroll som skolpersonalen har när det gäller arbetslivskontakterna finner föredragande statsrådet motiverat att man på sikt ställer kravet att alla lärare skall ha arbetslivserfarenhet också utanför skolans ram. Det kan också visa sig behövt att stärka syo-konsulenternas kontakt med arbetslivet. Korta, yrkesinriktade kurser kan vara lämpliga för ungdomar som inte ser längre gymnasieskolutbildning som ett första-handsalternativ men det anses viktigt att dessa ungdomar stimuleras att fullfölja sina gymnasiestudier i någon form.

Utskottet har inga invändningar mot de redovisade synpunkterna, som kommer att utvecklas vidare i pågående utredningsarbete, exempelvis 1974 års lärarutbildningsutredning och den i augusti i år tillsatta gymnasieutredningen. Utskottet kan också som en allmän riktpunkt ansluta sig till att en viss anpassning av utbildningsmöjligheterna sker till den regionala arbetsmarknadens efterfrågan på arbetskraft. Utskottet vill dock i likhet med föredragande statsrådet stryka under att individens rätt att välja utbildningsinriktning på allt sätt bör värnas. I propositionen betonas i anslutning här till angelägenheten av att individens utbildningsval sker mot bakgrund av en realistisk uppfattning om de regionala sysselsättningsmöjligheterna efter fullgjord utbildning. Någon erinran kan givetvis inte resas mot ett uttalande av det slaget.

I den ovan nämnda propositionen om skolans inre arbete föreslogs inrättande av regionala och lokala *planeringsråd* som samverkansorgan för skola, arbetsförmedling, arbetsgivare och fackföreningar. Till frågor som skall tas upp i planeringsråden hör fackligt deltagande i skolornas undervisning, praktikfrågor, studie- och yrkesvägledningsfrågor samt arbetslivsorientering. Propositionens förslag bifölls av riksdagen (UbU 1975/76:30, rskr 1975/76:367).

Planeringsråden skall inrättas fr. o. m. budgetåret 1977/78. Likartade samarbetsorgan har redan kommit till i flera kommuner. Sysselsättningsutredningen vill att organ av detta slag snarast inrättas i hela landet. Utskottet finner liksom föredragande statsrådet det naturligt att kommunerna redan nu påbörjar en verksamhet som innebär att ett väl fungerande samarbete finns uppbyggt i god tid när planeringsråden skall börja sitt arbete. Lika naturligt finner utskottet det vara att arbetsförmedlingen skall delta i detta liksom i planeringsrådets arbete.

I betänkandet InU 1975:3 redovisades förslag i samma års budgetproposition med syfte att öka tillgången på statliga *praktikplatser*. Inrikesutskottet hade ingen invändning mot förslagen men förutsatte bl. a. att riksdagen fick en redovisning för utfallet av verksamheten. Om verksamheten inte skulle leda till önskat resultat borde redovisningen kombineras med förslag om effektiva åtgärder för framtiden.

Med erinran om dessa uttalanden anförde inrikesutskottet i betänkandet

1975/76:33 att det kunde te sig naturligt att den begärda redovisningen kompletterades med en plan i någon form.

I propositionen redovisas nu att ca 5 000 praktikplatser tillfälligt anordnats hos statliga myndigheter som beredskapsarbeten för arbetslös ungdom. Erfarenheterna av verksamheten utvärderas. En ramplan för statsförvaltningens totala praktikantverksamhet är avsedd att fastställas i samband med budgetpropositionen 1977/78. Häri skall ingå dels en plan för den permanenta praktikantverksamheten, dels en rullande beredskapsplan för placering av ytterligare praktikanter.

Tillfälliga åtgärder har vidtagits för att öka tillgången på praktikplatser även på den enskilda och den kommunala sektorn.

En av AMS, skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet år 1975 avgiven rapport om praktikfrågor med däröver avgivna remissyttranden redovisas i propositionen. Fortsatt utredningsverksamhet beträffande praktikarbete pågår i sysselsättningsutredningen.

Med anknytning till ett uttalande i den nämnda rapporten om praktikfrågor understryker föredragande statsrådet att det största värdet av praktiken normalt ligger i erfarenheterna från det dagliga arbetet, däri inbegripet den fackliga verksamheten på arbetsplatsen. Härav drar föredraganden slutsatsen att särskilt tillrättalagda arbetsuppgifter bör anordnas endast om vederbörande utbildningsmyndighet bedömer det som angeläget och att man inte onödigtvis bör ställa upp krav på att en praktikperiod skall vara utformad på visst sätt för att godkännas för en utbildning. Utskottet ansluter sig härtill liksom till att även praktik eller praktiskt yrkesarbete i form av beredskapsarbete bör godkännas för tillträde till praktikkrävande utbildning.

Åtgärder för att anpassa arbetsplatserna

I arbetet på att systematiskt bryta förvärvshindren ingår åtgärder för att hindra utslagning av redan sysselsatta och för att hjälpa nya grupper in i arbetslivet. Arbetet på bättre arbetsmiljöer är därvid av största betydelse, och i propositionen understryks särskilt att det inte finns någon skarp gräns mellan de krav som ställs på arbetsmiljön för att skydda de anställdas hälsa och insatserna för redan handikappade.

I arbetet på att stödja de handikappade på arbetsmarknaden spelar anpassningsgrupper en framträdande roll. Dessa grupper innebär en treparts-samverkan mellan arbetsförmedling, företag och fackförening. I dag finns ca 4 500 grupper. Dessa har hittills mestadels ägnat sig åt att lösa interna personalfrågor inom företagen. Utskottet delar uppfattningen att anpassningsgrupperna fortsättningsvis i växande omfattning bör verka för nyanställning av handikappade och att arbetsförmedlingens medverkan bör vara särskilt inriktad på att bistå handikappade arbetssökande.

I propositionen anmäls att sysselsättningsutredningen medgivits starta en försöksverksamhet som innebär att ersättning ges till anställda som fri-

villigt lämnar en anställning för att underlätta anställning av arbetshandikappade. I verksamheten ingår också att psykiskt och socialt handikappade skall kunna få bistånd av särskilda handledare. Utredningens försöksverksamhet får kosta högst 0,4 milj. kr. Kostnaderna betalas av de medel som arbetsmarknadsdepartementet disponerar för forsknings- och utvecklingsarbete.

I strävandena att förbättra de arbetshandikappades sysselsättningsmöjligheter har förväntningarna varit stora när det gäller försöksverksamheten med *halvskyddad sysselsättning*.

Den halvskyddade sysselsättningen syftar till att göra det lättare för arbetshandikappade att få anställning på den öppna marknaden. Bidrag utgår därvid till arbetsgivaren. Försöksverksamhet med halvskyddad sysselsättning inleddes budgetåret 1967/68 då ett bidrag om 5 000 kr. per plats och år infördes. Verksamheten fick inte den omfattning man väntat sig. Efter fem år fanns inte fler än 2 000 platser. Bidraget konstruerades därför om, och nya regler fastställdes att gälla fr. o. m. den 1 juli 1972. Enligt dessa regler, som fortfarande gäller, utgår bidrag med belopp som motsvarar 40 procent av kontantlönen inkl. semesterersättning.

Som allmänna villkor för bidrag gäller att anställningen kommer till stånd genom arbetsförmedlingens medverkan, att arbetstagarens nedsättning i arbetsförmågan är klarlagd genom arbetsvårdsbedömning, att arbetsplaceringen sker i samråd med den fackliga organisationen på arbetsplatsen samt att arbetstagaren erhåller avtalsenliga förmåner under anställningstiden.

Beslut om placering i halvskyddad sysselsättning omprövas årligen "med hänsyn till arbetstagarens förutsättningar att erhålla eller behålla arbete under ordinarie anställningsvillkor". Bedömningen skall ske i samråd med anpassningsgrupp om sådan grupp finns på arbetsplatsen. Enligt AMS anvisningar innebär omprövningen inte att nytt beslut årligen skall fattas i varje ärende.

Möjligheter finns enligt gällande regler att överföra redan anställda till halvskyddat arbete. Det har ansetts att denna möjlighet bör användas restriktivt (se InU 1972:3 s. 45). I vart fall får högst hälften av dem som arbetar i halvskyddad sysselsättning på en arbetsplats utgöras av redan anställda. Av denna regel följer att en arbetsgivare inte kan få bidrag för redan anställda om han inte samtidigt anställer minst lika många arbetshandikappade.

Det bidragssystem som infördes år 1972 har lett till en snabbare utbyggnad av den halvskyddade verksamheten. I oktober 1976 fanns 10 000 platser. Bidraget har dock fortfarande inte fått en sådan stimulansseffekt att den av statsmakterna önskade volymen för verksamheten har uppnåtts. För innevarande budgetår har medel beräknats för 14 000–15 000 platser.

På grundval av sysselsättningsutredningens betänkande läggs nu i propositionen fram förslag som syftar till att öka omfattningen av den halvskyddade sysselsättningen genom ett väsentligt förstärkt stöd i initialskedet. Förslaget innebär också att bidraget utformas med beaktande av att ar-

betsförmågan ofta förbättras successivt efter en period av inträning.

I propositionen föreslås att bidrag skall utgå på den totala lönekostnaden enligt följande procentsatser:

År 1	75
År 2	50
År 3	30
År 4	20

Bidragsgivningen skall enligt förslaget normalt upphöra efter det fjärde året. Länsarbetsnämnd skall dock ha möjlighet att förlänga bidragstiden i två fall. Efter det tredje året skall dispens kunna ges för fortsatt bidrag med 30 procent när det är uppenbart orimligt att trappa ned bidraget till 20 procent. Vidare skall nämnden ha möjlighet att ge dispens för fortsatt bidrag i de fall detta utgår med 20 procent under förutsättning att den handikappades arbetsförmåga fortfarande är så begränsad att en avveckling av bidraget uppenbarligen inte är rimlig. I båda fallen skall frågan om bidrag därefter prövas med vissa intervall.

Den ändrade bidragskonstruktionen ger enligt propositionen en mycket kraftig förstärkning av stimulansbidraget för nyanställning av handikappade personer. Med hänsyn härtill och till de principer om företagets primära ansvar för sina anställda som ligger bakom 1974 års lagstiftning om trygghet i anställningen förordas att nuvarande möjlighet att överföra redan anställda till halvskyddad sysselsättning tas bort.

Utskottet delar uppfattningen att det nuvarande bidraget till halvskyddad sysselsättning bör ges en ny utformning. Samma uppfattning uttrycktes också i betänkandet InU 1975/76:33 (s. 48). Utskottet kan också ansluta sig till huvudtanken att stimulanseffekten bör förbättras genom ett kraftigt förstärkt stöd i initialskedet och att bidraget sedan trappas ned. Utskottet biträder sålunda förslaget att bidraget utgår under första året med 75 procent och under andra året med 50 procent av den totala lönekostnaden. Utskottet anser det mindre lämpligt att efter det andra året ha två bidragsnivåer (30 och 20 procent) utan förordar att bidraget under det tredje och fjärde året bestäms till 25 procent. Avtrappningen bör ske automatiskt.

Även efter det fjärde året bör bidrag kunna utgå. I god tid före utgången av det fjärde året bör länsarbetsnämnden ta ställning till om bidrag skall utgå även i fortsättningen. Denna prövning bör, liksom enligt gällande regler, ha sin utgångspunkt i den anställdes arbetsförmåga och föreliggande placeringsmöjligheter. Bedömningen skall i förekommande fall ske i samråd med anpassningsgruppen på arbetsplatsen. Principiellt svårbedömda fall kan hänvisas till AMS särskilda samrådsgrupp för halvskyddad sysselsättning. I den gruppen ingår företrädare för parterna på arbetsmarknaden samt landstings- och kommunförbunden. Normalt bör omprövning ske vart tredje år men, om det finns särskilda skäl, bör den dock efter länsarbetsnämndens bestämmande kunna göras med såväl längre som kortare intervaller.

Enligt utskottets uppfattning bör också möjligheten finnas kvar att ge

bidrag till placering av redan anställda i halvskyddad sysselsättning. Denna möjlighet, som från början var tänkt att användas restriktivt, har efter hand snarast blivit det normala. I samband med att en halvskyddad plats inrättas för en nyanställd förs sålunda i regel över en redan anställd till halvskyddad sysselsättning. Utskottet vänder sig mot en regelmässig tillämpning av det slaget, vilken i praktiken innebär en höjning av bidragsnivån. Med det generösa stöd som i synnerhet för initialskedet nu föreslås bör det vara möjligt att utan negativa effekter gå över till den restriktiva tillämpning av överföringsfallen som ursprungligen var avsikten. Utskottet förutsätter att regeringen ger AMS närmare direktiv för tillämpningen och att riksdagen efter någon tid får redovisning för hur reglerna fungerat i praktiken. Bidraget bör i överföringsfallen utgå med 25 % av den totala lönekostnaden.

De nya reglerna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1977. Propositionen tar inte upp frågan hur man skall förfara med bidragen för de 10 000 platser som utgår enligt nuvarande regler. Med det förslag utskottet ovan lagt fram bör en smidig övergång kunna ske till det nya systemet. Bidragen har hittills utbetalats halvårsvis i efterskott. Från årsskiftet 1976-1977 bör bidrag för då inrättade halvskyddade platser utgå med 25 % av den totala lönekostnaden. Detta innebär i praktiken en oförändrad bidragsnivå, då det nuvarande bidraget 40 % beräknas på den utgivna lönen utan hänsyn till lönebikostnader. De nya reglerna om prövning av den fortsatta bidragsgivningen bör inte utgöra någon komplikation i förhållande till vad som nu gäller.

I propositionen föreslås vidare en särskild form av halvskyddad sysselsättning närmast avsedd för *ungdomar* under 25 år *med svåra fysiska handikapp*. Avsikten är att underlätta för dem att efter avslutad utbildning få anställning. Bidrag skall kunna ges under första året med 90 % av den totala lönekostnaden och därefter med 50 % under tre år. Vid utgången av denna tid skall frågan om fortsatt bidrag och dess storlek avgöras mot bakgrund av den anställdes arbetsförmåga och förutsättningar i övrigt. Verksamheten skall bedrivas på försök under flera år inom en kostnadsram av 10 milj. kr.

Propositionsförslaget ligger i linje med de tankegångar som utvecklades i betänkandet InU 1975/76:33 om lämpligheten av att pröva olika modeller inom den pågående försöksverksamheten med halvskyddad sysselsättning. Utskottet ansluter sig därför till förslaget. När det gäller frågan om nivån för fortsatt bidrag efter fyra år ter det sig naturligt att två alternativ kommer i fråga: 50 eller 25 %.

Andra åtgärder

Som andra åtgärder för att undanröja förvärvshinder tar propositionen upp frågor om yrkesutbildning, förbättring av barnomsorgen, resemöjligheter och bebyggelseplanering samt ekonomisk kompensation vid flyttning. Dessa

avsnitt utgörs i huvudsak av redovisningar för den aktuella utvecklingen på berörda områden och följs inte av särskild punkt i propositionens hemställan.

Anledning för riksdagen att göra några uttalanden på grund av förevarande delar av propositionen kan inte sägas föreligga.

Åtgärder för att öka tillgången på arbete

Närings- och regionalpolitik

Framställningen i propositionen i motsvarande avsnitt är koncentrerad på industrin och de offentliga tjänsterna medan övriga sektorer behandlas mera översiktligt och utan några konkreta förslag. Utskottet vill i detta sammanhang endast erinra om att utskottet i avsnittet om riktlinjer uttalat sig för att jordbrukspolitiken i mindre tätbefolkade områden – särskilt i norra Sverige – mera aktivt skall användas för att upprätthålla sysselsättningen.

I fråga om industrin redovisas i propositionen att under perioden 1965–1975 investeringarna i volym räknat ökat med över 70 % och att produktionen mätt i förädlingsvärde under samma tid ökat med 60 %. Med hänsyn till arbetstidsförkortningen har produktionen per arbetstimme i genomsnitt nästan fördubblats under den senaste tioårsperioden.

Antalet sysselsatta i industrin har varit relativt oförändrat, sett under en längre period. En viss nedgång under 1960-talets senare del och de första åren på 1970-talet har de senaste åren följts av en viss ökning. Antalet industrisysselsatta var enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar tredje kvartalet i år ca 1 150 000. Industrisysselsättningen har ökat mest i skogslänen, en utveckling som väntas bestå under resten av 1970-talet.

Som ett mått på takten i struktumvandlingen uppges i propositionen att 30 000–40 000 nya arbetsplatser synes tillkomma varje år och ersätta dem som slås ut. Struktumvandlingen har inneburit att främst verkstadsindustrin och den kemiska industrin expanderat medan andra industrigrenar, exempelvis TEKÖ, gått tillbaka. I propositionen betonas att fortsatt struktumvandling kommer att bli nödvändig om vi skall behålla en konkurrenskraftig industri. Omvandlingsprocessen kommer att medföra svåra problem för enskilda människor och i en del fall för hela regioner. Lösningen på dessa problem, sägs det vidare, ligger dock inte i att stoppa förändringarna utan i att skaffa sig kontroll över utvecklingen. Marknadskrafterna får inte vara ensamt styrande, utan alla delar av näringspolitiken måste medverka till att länka utvecklingen i rätta banor.

I propositionen görs därefter en genomgång av läget på skilda områden av industripolitiken. Därvid behandlas frågor som teknisk förnyelse, yrkesutbildningens betydelse, energiproblemen samt kapitalförsörjning.

Ett led i näringslivets kapitalförsörjning är lokaliseringsstödet som startade

år 1965 och därefter byggts ut på olika sätt. Senast i våras förstärktes medelsramen till 4 000 milj. kr. för den innevarande femårsperioden som löper ut den 1 juli 1978. I följande uppställning redovisas fördelningen samt effekten av lokaliseringsslån och bidrag den 1 juli 1965–30 juni 1976. Förutom som lån och bidrag utgår stöd i form av utbildningsstöd och sysselsättningsstöd.

Lokaliseringsstöd till företag, exkl. turistföretag, under perioden 1 juli 1975 – 30 juni 1976 (1 000-tal kr.)

Län	Antal företag	Beviljat stöd			Fördelning %	Beräknad syss. förändr.
		Bidrag	Lån	Summa		
Uppsala	4	730	15 170	15 900	0,4	75
Södermanlands	19	–	55 954	55 954	1,5	406
Östergötlands	27	9 472	82 773	92 245	2,4	1 379
Jönköpings	9	–	35 600	35 600	0,9	565
Kronobergs	18	–	18 675	18 675	0,5	243
Kalmar	22	8 316	67 644	75 960	2,0	1 123
därav inom stöd- omr.	7	4 470	17 079	21 549	0,6	224
Gotlands	21	2 590	8 816	11 406	0,3	253
Blekinge	5	–	40 468	40 468	1,1	1 195
Kristianstads	14	–	21 403	21 403	0,6	210
Malmöhus	4	–	3 383	3 383	0,1	111
Hallands	3	–	17 820	17 820	0,5	332
Göteborgs och Bohus	31	8 828	56 002	64 830	1,7	940
därav inom stöd- omr.	26	8 513	38 770	47 283	1,2	678
Älvsborgs	71	19 165	158 591	177 756	4,7	3 058
därav inom stöd- omr.	39	19 165	115 516	134 681	3,5	1 589
Skaraborgs	10	7 375	57 284	64 659	1,7	638
Värmlands	161	77 450	316 459	393 909	10,4	4 732
därav inom stöd- omr.	117	68 964	209 152	278 116	7,3	3 418
Örebro	15	500	62 279	62 779	1,7	439
Västmanlands	11	1 770	48 436	50 206	1,3	433
Kopparbergs	199	86 986	386 624	473 611	12,5	3 901
därav inom stöd- omr.	186	83 819	325 158	408 977	10,8	3 404
Gävleborgs	118	75 868	260 700	336 568	8,9	3 908
därav inom stöd- omr.	95	70 189	176 684	246 873	6,5	3 246
Västernorrlands	134	131 913	447 792	579 705	15,3	4 673
Jämtlands	103	76 379	136 544	212 924	5,6	2 281
Västerbottens	169	145 039	407 162	552 201	14,5	4 759
Norrbottens	143	114 257	328 870	443 127	11,7	2 438
Totalt	1 311	766 638	3 034 449	3 801 087	100,0	38 090

Lokaliseringsstöd är i första hand inriktat på det allmänna stödområdet som omfattar Norrlandslänen utom Gästrikland, Kopparbergs län utom Ludvika och Smedjebackens kommuner, de norra och västra delarna av Värmlands län, större delen av Dalsland, nordligaste Bohuslän samt Gotland och Öland. Skogslänens inre delar, där sysselsättningsproblemen är störst, hänförs dessutom till det s. k. inre stödområdet. I det området utgår förhöjt stöd. Vissa stödformer är dessutom i princip förbehållna det inre stödområdet.

Stödområdenas gränser är utmärkta på den karta som återfinns i bilagan till detta betänkande.

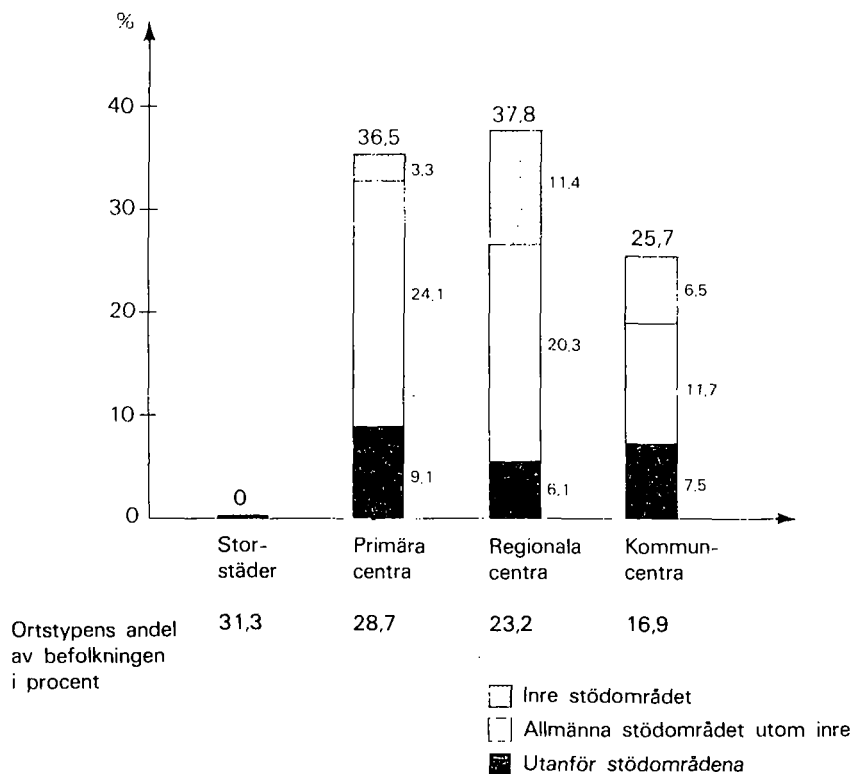
Gränstrakterna i Mellansverige till det allmänna stödområdet brukar benämnas den grå zonen. Denna region kan betraktas som stödområde på det sättet att företag kan påräkna särskild hänsyn vid bedömning om regionalpolitiskt stöd skall utgå. Även utanför de nämnda områdena kan utgå regionalpolitiskt stöd om en ort drabbas av omfattande arbetslöshet på grund av strukturomvandling eller liknande orsak.

Lokaliseringsstödet fördelning 1 juli 1965–30 juni 1976 på olika ortstyper och delar av riket samt befolkningens fördelning framgår av följande figurer:

Fig. 1 Fördelning på områden av befolkning 1976 samt lokaliseringsstöd 1 juli 1965–30 juni 1976.

Inre stödomr.		Allmänna stödomr. utom inre stödomr.		Grä zonen	Riket i övr.	
21		56		9	14	Lok. stöd. %
5,5	13,5	6	75			Befolkning %

Fig. 2 Lokaliseringsstöd 1 juli 1965–30 juni 1976 fördelat på ortstyper och områden

Det regionalpolitiska stödets utformning uppmärksammas i ett stort antal motioner som väcktes i början av året. I motionen 1870 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c) vänder man sig mot metoden att styra det regionalpolitiska stödet med hjälp av stödområden. Motionärerna vill att sysselsättningsutredningen skall få i uppdrag att lägga fram förslag om att ersätta stödområdesprincipen med "regionalpolitiska målsättningsprinciper". Även herr Gösta Gustafsson i Göteborg m. fl. (s) ifrågasätter i motionen 1852 – med utgångspunkt i arbetsmarknadsförhållandena i storstadsområdena – det riktiga i att låsa fast statliga stödjande eller uppbromsande åtgärder till i förväg bestämda geografiska områden. Motionärerna tänker bl. a. på lokaliseringssamrådet som behandlas längre fram i betänkandet. Styrmedlen bör enligt motionärerna ses över så att de kan användas på ett mer flexibelt sätt.

Avgränsningen av det allmänna stödområdet tas liksom tidigare år upp i ett stort antal motioner. Herr Rämngård m. fl. (c, m, fp) vill i motionen 1897 att det allmänna stödområdet skall omfatta även de båda kommunerna i Kopparbergs län som i dag ligger utanför, nämligen *Ludvika* och *Smedjebacken*. Motsvarande yrkanden för Gävleborgs län fram-

ställs i motionen 335 av herr Björk i Gävle m. fl. (c) och i motionen 448 av herr Westberg i Ljusdal (fp). Motionerna går ut på att *Gästrikland* eller i vart fall *Hofors* och *Ockelbo* skall tillföras det allmänna stödområdet. Herr Hjorth m. fl. (s) yrkar i motionen 856 att de delar av Uppsala län som ingår i den s. k. grå zonen – *Älvkarleby*, *Tierp* och *Östhammars* kommuner – skall hänföras till allmänna stödområdet. Herr Mattsson i Skee m. fl. (c) yrkar i motionen 1874 att den intill det allmänna stödområdet liggande kommunen *Sotenäs* i Göteborgs och Bohus län skall ingå i området.

Även i fråga om det inre stödområdet föreslås utvidgningar. Herr Winberg (m) i motionen 380 och herrar Sellgren (fp) och Nordin (c) i motionen 865 har sådana yrkanden för *inre delarna av Örensköldsviks kommun*. Motsvarande yrkanden återfinns i fråga om *Rättviks* och *Leksands kommuner* i den tidigare behandlade motionen 1897 av herr Rämngård m. fl. (c, m, fp) och beträffande *Gotland* i motionerna 853 av herrar Henmark (fp) och Enlund (fp), 858 av herrar Nilsson i Visby (s) och Gustafsson i Stenkyrka (c) samt 1842 av herrar Danell (m) och Schött (m).

Efter det motionerna väcktes har sysselsättningsutredningen fått tilläggsdirektiv om den regionalpolitiska stödverksamhetens utformning. Utredningen skall bl. a. undersöka förutsättningarna för att effektivisera nuvarande regionalpolitiska medel som är inriktade på att direkt påverka industri- och serviceföretag. Beträffande indelningen i stödområden anförs i direktiven:

Det kan nu finnas anledning att diskutera grunderna för den indelning i stödområden som f. n. används för stödverksamheten. Utredningen bör pröva behovet av förändringar eller anpassningar av stödområdesprincipen mot bakgrund av den regionala utvecklingen under de senaste åren. Därvid bör utredningen beakta att en allmän vidgning av stödområdena urholkar möjligheterna för koncentrerade och kraftfulla insatser. Utredningen bör även överväga behovet av och formerna för andra kriterier för fördelning av stödet än den nuvarande geografiska indelningen. Därvid bör utredningen beakta behovet av att stödet även fortsättningsvis koncentreras till industrifattiga områden med särskilda behov av stöd.

Utskottet vill för sin del stryka under att argumenten för att ompröva metoden att prioritera lokaliseringssöd med hjälp av geografiska avgränsningar har blivit allt starkare. Även om det allttjämt finns goda skäl att låta de tillgängliga resurserna i huvudsak komma skogslänen och då i synnerhet de inre delarna till godo är bilden inte lika entydig som förr. Behoven av insatser på grund av strukturomvandling blir allt vanligare även i andra regioner. Det är heller inte utan vidare klart att under senare år alla orter inom det allmänna stödområdet har varit i behov av stöd.

Införandet av grå zonen och andra särskilda anordningar, senast beträffande skärgårdsområdena, för att göra stödet mera flexibelt visar också på nödvändigheten av en allsidig bedömning av det nuvarande systemet. Sysselsättningsutredningens direktiv ger utrymme för en sådan omprövning och utskottet förutsätter att utredningen under alla omständigheter kommer

att redovisa hur ett system som bygger på andra kriterier än enbart geografiska avgränsningar kan utformas.

Mot bakgrund av det anförda finns det inte anledning att föreslå riksdagen att vidta någon åtgärd på grund av de aktuella motionsyrkandena om principen med stödområden eller beträffande områdenas avgränsning.

Ett annat yrkande som rör utformningen av det framtida regionalpolitiska stödet förs fram i moderata samlingspartiets motion 2032. Motionärerna vill att sysselsättningsutredningen skall få i uppdrag att pröva effekterna av en *omfördelning av det regionalpolitiska stödet från kapitalsubventioner till direkt sysselsättningsstöd*. Även detta yrkande ligger i linje med de direktiv som utredningen fått efter det motionen väcktes. Utredningen skall sålunda närmare studera möjligheterna till en mer direkt koppling av det regionalpolitiska stödet till den sysselsättningsökning som uppnås i de enskilda företagen. Med hänsyn härtill bör motionen inte leda till något initiativ från riksdagens sida.

Inte heller motionen 1865 av herrar Jonsson i Mora (fp) och Eriksson i Arvika (fp) bör föranleda någon åtgärd. Motionen behandlar frågan om *gruvhantering* bör räknas som industriliknande verksamhet och således vara stödberättigad. Så är inte fallet i dag. Utskottet räknar med att sysselsättningsutredningens allmänna översyn kommer att omfatta även frågan om gränsdragningen för stödberättigad verksamhet. Därvid kan även det i motionen upptagna fallet bli prövat.

Utskottet tar härfter upp frågan om *vilka möjligheter samhället bör ha att påverka företagens val av lokaliseringsort*. Sedan 1970 finns ett system med s. k. lokaliseringssamråd, som innebär att företag som överväger att utvidga eller etablera i storstadsregionerna är skyldiga att i förväg samråda med AMS. Avsikten är att myndigheterna därvid skall få tillfälle att informera om möjligheter till regionalpolitiskt stöd och med företaget diskutera alternativa orter för en utbyggnad. Samrådsskyldigheten gäller i dag för företag som bedriver partihandel, varuhandel, bank- och annan finansverksamhet, försäkringsrörelse, fastighetsförvaltning samt uppdragsverksamhet. Däremot föreligger numera inte samrådsskyldighet för industriföretag, vilket ursprungligen var fallet.

Det mätbara resultatet av verksamheten med lokaliseringssamråd är blygsamt.

Utredningen om regionalpolitiska styrmedel som tillsattes år 1973 föreslog i betänkandet SOU 1974:82 att lokaliseringssamrådet skulle ersättas av ett system med tillståndsprövning. Prövningen skulle omfatta etablering, expansion eller ändrade dispositioner som förutsätter nybyggnad eller förhyrning av lokaler eller att lokaler tas i anspråk för annat ändamål än tidigare. För prövningen, som i princip skulle omfatta hela landet, föreslogs ett nytt organ, statens lokaliseringsdelegation.

I propositionen läggs inte fram något förslag på grundval av utredningen

om regionalpolitiska styrmedel. I stället anmäler föredraganden i anslutning till ett uppslag som lanseras i arbetsmarknadsdepartementets rapport SOU 1975:91 att staten och Sveriges industriförbund skall bygga ut det samarbete på frivillig bas som existerar sedan flera år. I propositionen informeras riksdagen om att regeringen i april månad ingick en överenskommelse med Industriförbundet. Överenskommelsen syftar i ett inledningsskede till att de 170 största industriföretagen i landet en gång varje år skall informera regeringen om sina investeringsplaner. På detta sätt skall regeringen få bättre möjligheter att påverka företagen att investera i sådana orter som har allvarliga sysselsättningsproblem. I regeringens kansli skall finnas en särskild grupp som skall handha verksamheten. Till gruppen skall knytas en referensgrupp med representanter för industrin och fackliga organisationer.

Formerna för samrådet skall vara så enkla som möjligt och i huvudsak bestå av muntliga överläggningar. Företagen skall dock lämna underlag för diskussionerna i form av skriftliga uppgifter, som skall åtnjuta sekretesskydd. Industriförbundet har åtagit sig att verka för att de aktuella företagen undertecknar en skriftlig förbindelse att delta i samrådet. I propositionen anmäls också att avsikten är att systemet skall breddas till att omfatta även kooperativa produktionsföretag.

Systemet med lokaliseringspåverkan föreslås bli introducerat även på länsplanet. Föredraganden anser att en större del av de regionalpolitiska problemen i framtiden bör kunna lösas inom länen genom avvägningar av insatser mellan delar av samma län. Länsstyrelsen skall svara för denna typ av lokaliseringspåverkan i samarbete med företagareföreningen och länsarbetsnämnden. Verksamheten skall bygga på informationssystemet företag-samhälle (DIS-systemet).

Den beskrivna ordningen för lokaliseringspåverkan avser som tidigare sagts industriföretag. I propositionen sägs att sedan man fått erfarenheter av hur det nya samrådet fungerar får ställning tas till frågan om överenskommelse av motsvarande slag skall ingås med större företag inom service och handel. I avvaktan härpå är avsikten att lokaliseringssamråd enligt gällande ordning skall fortsätta för den typen av företag.

Genom de framlagda förslagen har frågan om lagstiftning om etableringskontroll t. v. förts åt sidan. Föredraganden säger emellertid att om det nya systemet skulle visa sig otillräckligt bör starkare styrmedel i form av etableringskontroll kunna tillgripas. Utan att ett konkret förslag läggs fram skisseras i propositionen hur en sådan lagstiftning bör utformas.

Utskottet godtar – med hänsyn bl. a. till att överenskommelse träffats mellan staten och Industriförbundet – att den föreslagna ordningen med lokaliseringspåverkan prövas. Verksamheten bör bedrivas på försök och utvärderas efter någon tid. I samband därmed får bedömas om systemet skall bestå eller eventuellt förändras. Det finns inte anledning att i dag ta ställning till behovet av lagstiftning och hur en sådan skall utformas om frågan blir aktuell. Utskottet vill dessutom tillägga att det nya systemet har tillkommit

av regionalpolitiska skäl och skall användas i sådana sammanhang.

I motionen 2155 av herr Lidgard m. fl. (m) om Stockholmsregionens utveckling m. m. finns bl. a. yrkanden om att etableringssamrådet skall avskaffas och att kontroll av företagsetableringar inte skall få förekomma beträffande Stockholms län.

Av vad ovan anförts framgår att utskottet inte kan biträda motionen i nu berörda delar. Det bör emellertid framhållas att det nya systemet med lokaliseringspåverkan inte i och för sig är riktat mot någon viss region i landet. Avsikten är att systemet totalt sett skall främja den regionala balansen. Ett område som har relativt få arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin men en stor sektor inom privat och offentlig service skall kunna tillföras industriarbetsplatser samtidigt som myndigheterna verkar för viss omlokalisering av arbetsplatser i tjänstesektorerna.

I detta sammanhang tar utskottet upp motionen 819 av herr Gustavsson i Nässjö m. fl. (s). I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen tar initiativ för att diskutera en *omlokalisering till Jönköping av de centrala enheterna av jordbrukets föreningsrörelse*. I motionen refereras den diskussion om en sådan omlokalisering som fördes i anslutning till beslutet om flyttning till Jönköping av lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och statens jordbruksnämnd.

Såsom anförts i motionen måste det ankomma på den berörda organisationen att själv avgöra var den vill ha sin verksamhet förlagd. Denna princip gäller f. ö. generellt. Mot den bakgrunden är utskottet inte berett att begära att regeringen skall vidta några särskilda åtgärder. Utskottet vill i stället hänvisa till ovan redovisade möjligheter att påverka förläggningen av företag och verksamheter av administrativ natur. Det finns dessutom vissa möjligheter att inom lokaliseringstödet ge bidrag till flyttning av administrativ verksamhet. Slutligen bör tilläggas att i sysselsättningsutredningens uppdrag ingår att se över de stödformer som är avsedda för den privata tjänstesektorn och de administrativa funktionerna inom industrin.

En annan fråga som rör lokalisering av arbetsplatser tas upp i den tidigare behandlade motionen 9 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s). Motionärerna behandlar det problem som uppstår då företag med filialer i glesbygd drabbas av svårigheter och inskränker driften. Filialföretagen drabbas ofta relativt hårdare vilket i sin tur kan gå ut över orter med redan svag sysselsättning. Mot denna bakgrund vill motionärerna ha utrett frågan om införande av någon form av *nedläggningskontroll*.

Motionärerna tar upp ett beaktansvärt problem. När ett företag på en ort med svag arbetsmarknad nödgas lägga ner driften finns det vissa möjligheter för arbetsmarknadsmyndigheterna att gå in och åtminstone temporärt fortsätta verksamheten. Samhällets möjlighet att få insyn och påverka företagen i sådana situationer som motionärerna tänker på kan i övrigt ske inom ramen för informationssystemet företag-samhälle (DIS). De anställda

kommer dessutom att genom den nya medbestämmandelagen fr. o. m. nästa år få ett direkt inflytande i nedläggningssituationer. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet utredningskravet.

Avslutningsvis i det aktuella avsnittet i propositionen redovisas vissa synpunkter på den industripolitiska planeringen. Utskottet har inte funnit skäl att göra något uttalande i det sammanhanget.

Insatser inom offentlig sektor

I propositionen redovisas sysselsättningsutredningens skattningar av behoven att bygga ut samhällets service, framför allt på vård- och utbildningsområdena. Enligt dessa beräkningar skulle antalet offentliganställda öka mellan åren 1975 och 1980 med 70 000 vid oförändrad standard, med 150 000 om statliga och kommunala verksamhetsplaner realiserar och med 250 000 om faktiska behov skall tillgodoses enligt gjorda inventeringar (den s. k. högre ambitionsnivån).

Det bör betonas att ovan angivna alternativ är räkneexempel. Utskottet instämmer med föredragande statsrådet i att takten för utbyggnad av den offentliga servicen är beroende av beslut i de politiskt ansvariga organen. Och dessa beslut är i sin tur avhängiga av den avvägning som måste göras mot andra angelägna önskemål inom ramen för tillgängligt resursutrymme.

I den avslutande delen av förevarande avsnitt behandlar föredragande statsrådet regionala aspekter på en ökad sysselsättning inom den offentliga sektorn. Eftersom sysselsättningsökningen främst avser lokal service – barnomsorg, långtidsvård, utbildning m. m. – bör man kunna räkna med att den fördelas tämligen likformigt över hela landet.

Annorlunda förhåller det sig med den statliga tjänsteverksamheten, som oftast berör mer än en kommun och därför kan sägas förutsätta viss koncentration.

När det gäller central statlig förvaltning har statsmakterna bestämt att någon ytterligare omlokalisering av det slag som beslutades åren 1971 och 1973 inte skall genomföras. Regionalpolitiska aspekter skall dock beaktas vid lokalisering av ny statlig verksamhet. Vidare bör möjligheterna till decentralisering tas till vara.

I propositionen diskuteras möjligheterna till en ökad decentralisering inom den statliga tjänstesektorn efter följande tre linjer:

Funktionell decentralisering, dvs. uppgifter överförs till administrativa organ på lägre nivå. Denna form av decentralisering övervägs bl. a. av decentraliseringsutredningen.

Tjänsteverksamheten inom en lokal arbetsmarknad lokaliseras till delar av regionen med brist på sysselsättning med beaktande av att kundkontaktarna inte försämras. Decentralisering av det slaget har särskilt aktualiserats för Stockholmsregionens del. Utskottet återkommer till frågan i det följande.

Vissa tjänsteslag eller funktioner med begränsade kundkontakter skiljs ut.

Föredragande statsrådet fastslår sammanfattningsvis att det bör vara en uppgift för de inom varje sektor ansvariga myndigheterna att med länsplaneringen som utgångspunkt beakta möjligheterna till decentralisering i den fortlöpande planeringen. Det påpekas i sammanhanget att decentralisering av den statliga tjänsteverksamheten kan väntas få relativt liten betydelse för sysselsättningsutvecklingen i de glesare befolkade områdena. Möjligheterna till decentralisering på länsnivå torde framför allt gälla omflyttningen inom och mellan storstadsregioner samt vissa primära och regionala centra.

Utskottet vill för sin del stryka under vikten av att regeringen och myndigheterna har en positiv attityd till decentralisering och är aktiva när det gäller att genomföra förslag på det området. Utskottet tar härefter upp några motionsyrkanden med anknytning till det nu refererade avsnittet i propositionen.

Begäran om *utredning av kostnadsmässiga och andra konsekvenser av omlokaliseringen av statlig verksamhet* framställs dels i partimotionen 2032 från moderata samlingspartiet, dels i motionen 660 av herr Wijkman m. fl. (m). Förutom statsfinansiella och samhällsekonomiska effekter vill motionärerna ha belyst följderna för utflyttningsregionen och inflyttningssorterna, inverkan på myndigheternas produktivitetsutveckling m. m. Problemen för den berörda personalen understryks i båda motionerna.

En uppföljning av omlokaliseringen inleddes år 1975 av finansdepartementets (numera budgetdepartementets) arbetsgrupp för omlokaliseringsfrågor och expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) med anlåtande av Statskonsult AB och forskare vid Göteborgs universitet. Strävan är att ge i varje fall på längre sikt en "väldokumenterad bild av omlokaliseringens effekter". Uppföljningen har hittills berört de tolv myndigheter som flyttat ut före den 1 september 1975. Det arbete som utförts av Statskonsult AB lägger tyngdpunkten på organisationsstudier av olika slag. ERU:s arbete tar sikte på regionala effekter, men ERU har också nyligen publicerat en rapport om konsekvenser för personal och anhöriga. En studie av myndigheternas kontaktnät på de nya orterna skall inledas.

Det kan alltså konstateras att en uppföljning av omlokaliseringen har påbörjats. Därmed synes motionärernas önskemål ha blivit tillgodosedda åtminstone i vissa delar. Det bör emellertid noteras att omlokaliseringen kommer att vara fullbordad först i början av 1980-talet. Uppföljningsarbetet blir m. a. o. en långvarig utredningsprocess, vilket i sin tur ger goda möjligheter att successivt föra in nya aspekter i arbetet.

På grund av det ovan anförda bör motionerna 660 och 2032 i aktuella delar inte föranleda någon åtgärd.

Motionen 660 innehåller också yrkande om *upphävande av beslutet om omlokalisering av delar av försvarets forskningsanstalt (FOA)*.

Genom beslut vid 1973 års riksdag (prop. 1973:88, FöU 1973:17, rskr 1973:196) omorganiserades FOA i fem huvudenheter. Lokaliseringen av dessa enheter fastställdes i samband med riksdagsbeslutet om den andra etappen av omlokaliseringen (prop. 1973:55, InU 1973:22, rskr 1973:220). Lokaliseringsbeslutet innebar att FOA 1 och 2 skall ligga kvar i Stockholmsområdet, FOA 3 förläggas till Linköping och FOA 4 till Umeå. I FOA 5 ingår bl. a. militärpsykologiska institutet, som enligt 1971 års omlokaliseringsbeslut förlades till Karlstad.

Byggnadsarbetena för FOA 3 i Linköping påbörjades på försommaren 1976. Arbetena beräknas vara avslutade i maj 1978. När det gäller FOA 4 i Umeå gavs projekteringsuppdrag i augusti 1975. Byggstart kan ske under sommaren 1977. Utskottet är inte berett att förorda en omprövning av omlokaliseringsbeslutet beträffande FOA och avstyrker därför motionen i förevarande del.

Motionerna 1843 av fröken Eliasson m. fl. (c), 1851 av herr Granstedt m. fl. (c), 1900 av herr Strömberg i Botkyrka (fp) och 2155 av herr Lidgard m. fl. (m) har alla yrkanden som bottnar i önskemål om en jämnare spridning av *statliga arbetsplatser i Stockholmsområdet*. Man pekar på nuvarande koncentration av statliga arbetsplatser till centrala Stockholm och Solna kommun och kritiserar att den fortsatta expansionen av statlig verksamhet planeras bli förlagd till samma områden. I motionerna 1900 och 2155 framhävs särskilt behovet av nya arbetsplatser i förortskommunerna söder om Stockholm. Enligt motionen 1851 bör en bättre fördelning av sysselsättningen i Stockholmsområdet komma till stånd genom att planeringen av statliga arbetsplatser sker i samråd med Stockholms läns landsting.

Liknande motionsyrkanden har framställts tidigare (se InU 1975:7 s. 18–19), och utskottet vill med anknytning till vad tidigare anförts på nytt fastslå som ovedersägligt att staten såsom en stor arbetsgivare i Stockholmsområdet har ett ansvar för en förbättrad inomregional balans i området. Vid fördelning av arbetsplatser inom regionen bör större hänsyn tas till önskemål från regionala myndigheter. Utskottet noterar med tillfredsställelse att den nya regeringen den 11 november beslutat att förläggning av viss statlig verksamhet till Solna kommun skall tas upp till ny, förutsättningslös prövning under medverkan av Stockholms läns landstings regionplanenämnd. Den i motionerna berörda problematiken är sålunda uppmärksamrad av regeringen. Med hänsyn härtill och till vad utskottet i övrigt anför synes något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionerna inte vara erforderligt.

Motionen 1851 innehåller även ett yrkande om omprövning av beslut av lokalisering av *arbetarskyddsstyrelsen, yrkesinspektionen och arbetsmiljöfonden* till Solna kommun. Den tilltänkta lokaliseringen kritiserar också i motionen 1900.

Nybyggnad för arbetarskyddsstyrelsen är f. n. under projektering och byggstart är beräknad till maj 1977. Medel för byggnadsarbetena har tagits upp

under det för innevarande budgetår under statens allmänna fastighetsfond uppförda anslaget Byggnadsarbeten för statlig förvaltning (prop. 1975/76: bilaga 9 s. 145, FiU 1975/76:24, rskr 1975/76:225). Med hänsyn härtill och till att det är angeläget att arbetarskyddsstyrelsens ovanligt besvärliga lokalfråga får en snar lösning kan utskottet inte biträda motionsyrkandet.

Arbetsmarknadspolitikens balansskapande åtgärder

Förevarande avsnitt av propositionen ger i huvudsak en återblick på de åtgärder som vidtagits de senaste åren för att komma till rätta med av konjunkturerna betingade sysselsättningsproblem. Metoden har varit att möta problemen i första hand redan inne i företagen och i andra hand ute på arbetsmarknaden för dem som ändå blir arbetslösa eller som nytillträdande på arbetsmarknaden har svårt att finna arbete.

I den avslutande delen av avsnittet behandlas vissa spörsmål om *villkoren för sysselsättningsskapande åtgärder i form av beredskapsarbeten*. Föredragande statsrådet framhåller att kravet på att endast objekt som av konjunkturskäl tidigare lagts skall få utföras som beredskapsarbeten har ifrågasatts. Detsamma gäller för metoden att variera storleken av statens bidrag till beredskapsarbeten efter arbetsmarknadssituationen på orten.

Föredraganden slår för sin del fast att beredskapsarbetena syftar till att förlägga angelägna arbeten till perioder då de bäst behövs från sysselsättningspolitisk synpunkt. Statsbidragen skall stimulera härtill och bör därför kunna varieras alltefter arbetsmarknadssituationen. Vidare säger han att statsbidragen inte bör användas som statlig subvention av löpande investeringar. Ytterligare ett grundläggande villkor måste enligt föredragande statsrådet uppfyllas, nämligen att beredskapsarbeten liksom andra former av sysselsättningsskapande åtgärder som beslutas i särskild ordning kommer dem till godo som inte kan beredas arbete på den öppna marknaden. Konsekvensen härav är att rekryteringen av arbetskraft till sådana arbeten måste ske antingen direkt genom eller i vart fall i samråd med arbetsförmedlingen.

Som antyds i propositionen innebär vad som där sägs om villkoren för beredskapsarbeten att redan tillämpade principer slås fast. I likhet med föredragande statsrådet finner utskottet att det kan vara lämpligt att de markerats på nytt.

Övriga regionalpolitiska frågor

Serviceförsörjning

Målet för regionalpolitiken som riksdagen fastställde år 1972 är att alla människor skall ha tillgång till arbete, service och en god miljö. I propositionen anförts att det mål som angavs för serviceförsörjningen fortfarande gäller. Även de preciseringar som då redovisades om lokal och re-

gional service och tidsavstånd till sådan service kan enligt föredraganden fortfarande ligga till grund för planeringen av serviceförsörjningen i framför allt glesbebyggda områden med långa avstånd till service. Nämnda preciseringar innebar bl. a. att sådan service som kan betecknas som lokal (bl. a. livsmedelsbutik, apotek, viss reparationservice, post, grundskola, läkare och tandläkare) borde kunna nås med 35–40 min. enkel resa. För regional service (bl. a. varuhus, advokat, lasarett, gymnasieskola) borde restider med ett par timmars enkel resa kunna accepteras. Vissa avsteg från dessa tidsangivelser ansågs dock vara ofrånkomliga i utpräglade glesbygdsområden.

Vidare framhålls i propositionen att innebörden av begreppet tillfredsställande serviceförsörjning icke är given en gång för alla. Förändringar i tekniskt, ekonomiskt och kulturellt avseende liksom ändringar i befolkningens ålderssammansättning medför att efterfrågan på service ändras, nya behov tillkommer medan andra minskar i betydelse.

Även om tillgången på kommersiell service för hushållen i de flesta fall kan anses tillfredsställande om man ser till kommunen som helhet kan dock problem förekomma i till ytan stora kommuner i de inre delarna av skogslänen. Inom dessa är stödjepunkter för serviceförsörjningen nödvändiga. Det i propositionen föreslagna systemet med kommundelscentra har ett sådant syfte.

Att problemen med serviceförsörjningen är mest omfattande i skogslänens inre delar och att åtgärder för att stärka och förbättra servicen framför allt bör inriktas på dessa områden har konstaterats av den interdepartementala arbetsgruppen för glesbygdsfrågor. Föredraganden har samma åsikt och han delar även arbetsgruppens uppfattning att det inte bör fastställas generella kriterier för när statligt stöd till service i en viss ort skall utgå. Inte heller går det enligt propositionen att på förhand i detalj ange vilken service som skall finnas i ett kommun- eller kömmundelscentrum. Bedömningen måste därför ske från fall till fall.

Mot bakgrund av befintliga brister i serviceförsörjningen för vissa grupper av människor i avgränsade områden anser föredraganden att det är nödvändigt att planeringen för serviceförsörjningen kommer till stånd i kommunerna. Länsstyrelserna bör stimulera till en sådan planering och bör kunna tillhandahålla kommunerna underlagsmaterial. Serviceplaneringen bör, enligt propositionen, kännetecknas av flexibla lösningar så att inte onödiga låsningar av serviceutbudets lokalisering och funktioner åstadkommes. Det betonas dock att prioriteringar och avvägningar inom kommunerna är kommunala uppgifter.

I propositionen erinras om att frågan om kommunala varuförsörjningsplaner har behandlats av distributionsutredningen som i sitt betänkande Samhället och distributionen (SOU 1975:69) har föreslagit att varje kommun skall upprätta rullande varuförsörjningsplaner. Utredningen lade vidare fram förslag som bl. a. berör det statliga stödet till kommersiell service som sedan den 1 juli 1973 utgår till kommuner i det inre stödområdet. I avvaktan

på att utredningens förslag är färdigberett avstår föredraganden från ställningstaganden till de krav på förändringar av det aktuella stödet som förts fram i bl. a. länsplaneringen.

Ett viktigt syfte med länsplaneringen är att den skall bidra till att ge vägledning för statliga myndigheters beslut i de fall dessa har regionalpolitiska effekter. Den regionala fördelningen av exempelvis bostäder, skolor och kommunikationer är viktiga medel när det gäller att påverka den regionala utvecklingen. Föredraganden anser det angeläget att samhällets planering utformas så att lokaliseringen av bostäder, service och arbetsplatser samt anordnandet av kommunikationer medverkar till att arbete och service i större utsträckning blir tillgängliga för alla människor. I propositionen pekas också på insatser som gjorts inom olika sektorer för att tillgodose de mål riksdagen år 1972 lade fast. Särskilt framhålls utbildningsväsendet samt hälso- och sjukvården.

Ett av syftena med den framtida länsplanering som föreslås i propositionen och som behandlas längre fram i detta betänkande anges vara att inom planeringens ram skapa bättre förutsättningar för samordning mellan den statliga sektorsplaneringen och den regionalpolitiska verksamheten. Härvid föreslås bl. a. att de statliga myndigheterna uttryckligen skall åläggas att ha de regionalpolitiska riktlinjerna som grund för planeringen.

Det förevarande avsnittet åtföljs inte av någon hemställan i propositionen.

Utskottet vill erinra om att det i det inledande avsnittet om riktlinjer för bl. a. regionalpolitiken slås fast att politiken bör förstärkas så att människor i olika landsdelar ges allsidig sysselsättning och service samt en god miljö. Till detta kommer att bebyggelse i glesbygder och mindre tätorter föreslås bli underlättad. Det sagda innebär bl. a. krav på förstärkta samhällsinsatser när det gäller att upprätthålla servicen i glesbygder. Den kommunala planeringen av serviceförsörjningen bör förbättras och intensifieras. I första hand gäller det trafikförsörjning samt kommersiell och social service.

Utskottet vill i detta sammanhang på nytt aktualisera frågan om tillskapande av någon form av statlig garanti för att upprätthålla servicen i vissa orter i de större glesbygdskommunerna. Till ett sådant system ställde sig riksdagen positivt år 1974. Enligt utskottets uppfattning bör arbetet på utformningen av ett lämpligt garantisystem påskyndas så att förslag kan behandlas av riksdagen senast i samband med att ställning tas till det regionalpolitiska stödets utformning efter den 1 juli 1978. Ett steg i riktning mot ett servicegarantisystem kan de i propositionen föreslagna kommundelscentra sägas vara. I propositionen uttalas att speciella stödjecpunkter för serviceförsörjningen i till ytan stora kommuner i de inre delarna av skogs-länen kan bli nödvändiga samt att utpekandet av kommundelscentra har ett sådant syfte. Utskottet har ingen avvikande mening när det gäller behovet av stödjecpunkter i servicehänseende men vill betona att även andra orter än de i propositionen föreslagna har och kommer att ha viktiga servicefunktioner. Liksom när det gäller planeringen av servicen har lokala och

regionala organ bästa möjligheterna att avgöra var stödinsatser bör sättas in. Med ett ökat inflytande för de demokratiskt valda organen i länen skapas bättre förutsättningar för att angripa problemen på ett praktiskt och lämpligt sätt.

Utskottet återkommer till frågan om kommundelscentra längre fram i betänkandet.

I sammanhanget tar utskottet upp motionen 1976/77:9 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s) i vilken bl. a. begärs stöd till bildande av kommunala exploateringsbolag vilka skall ansvara för planering och exploatering av mark för olika ändamål. Detta kan enligt motionen ske genom att kreditgarantier tillförsäkras exploateringsbolagen. Motionärerna anför att fritidsbebyggelsen ökar i många glesbygdskommuner, vilket kan medföra stor nytta för kommunernas bofasta befolkning genom att underlaget ökar för god kommersiell och samhällelig service. Långsiktigt skapas också arbetstillfällen för lokalbefolkningen vid fritidsanläggningarna.

Utskottet konstaterar att kommunala markexploateringsbolag är relativt vanliga och att det finns möjligheter till statliga lån för markförvärv. Med hänsyn härtill och då kommunernas ansvar för markfrågorna behandlas inom ramen för den fysiska riksplaneringen avstyrker utskottet motionen.

Miljöfrågor

I propositionen påpekas att miljö- och markanvändningsfrågorna inte har behandlats enhetligt i de olika länen. Emellertid finns påtagliga samband mellan den regionalpolitiska planeringen och miljö- och markanvändningsfrågorna. Den nu genomförda länsplaneringen ger dock enligt föredraganden viktiga utgångspunkter för den fysiska planeringen på skilda administrativa nivåer. De av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten ger i sin tur förutsättningar för den regionala utvecklingsplaneringen. Föredraganden framhåller att en rad konkreta planeringsproblem måste lösas med utgångspunkt i både den fysiska och den regionalpolitiska planeringen. Det gäller vid överväganden om t. ex. utbyggnaden av tätorterna eller nyttiggörandet av naturresurser för industriella ändamål.

Mot denna bakgrund är det enligt propositionen angeläget att miljöaspekterna i högre grad än hittills beaktas på ett tidigt stadium i planeringsprocessen. Det framhålls att bättre underlag och metoder behövs för att miljöfrågorna skall kunna integreras med den regionalpolitiska planeringen.

Propositionen berör även yttranden från bl. a. länsstyrelserna i Kalmar samt Göteborgs och Bohus län som behandlar den fysiska riksplaneringens inverkan på möjligheterna att lokalisera industri till dessa områden. Föredraganden hänvisar härvid till att den fysiska riksplaneringens riktlinjer när det gäller miljöförstörande industrier inte utesluter industriell verksamhet av annat slag i dessa områden.

Avslutningsvis påpekar föredraganden att ett godtagande av det förslag till uppläggning av den fortsatta länsplaneringen, som presenteras i det följande, skapar förutsättningar för länsstyrelserna att ge uttryck för en samlad syn på inte bara de regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska frågorna utan också på t. ex. miljöpolitiska och trafikpolitiska frågor.

Inte heller avsnittet om miljöfrågor motsvaras av någon punkt i hemställan. Utskottet instämmer för sin del i vad som uttalas om vikten av att miljöaspekterna i det fortsatta länsplaneringsarbetet beaktas på ett tidigt stadium. Utskottet utgår, i likhet med propositionen, från att bättre möjligheter härför skapas genom en delvis ny uppläggning av länsplaneringsarbetet.

Planeringsnivåer för länen

I den regionala utvecklingsplaneringen ingår att som underlag för den långsiktiga planeringen med vissa tidsmellanrum fastställa ramar i form av befolkningstal. Tillsammans med ortsplanen har befolkningsramarna ansetts utgöra viktiga utgångspunkter för den regionala utvecklingen och målen för denna.

I propositionen framhålls att de principer för planeringsnivåer med ramar och deras innebörd som lades fast år 1972 fortfarande bör gälla. Dessa principer innebär att befolkningsramarna skall utformas med beaktande av utvecklingsmöjligheter och utvecklingstendenser i de skilda regionerna och med hänsyn till tillgängliga regionalpolitiska medel samt att i ramarna bör finnas en inbyggd flexibilitet som medger en planeringsberedskap för att möta de problem som uppstår om utvecklingen går åt annat håll än man räknat med.

Länsstyrelserna har i Länsplanering 1974 lagt fram förslag till planeringsnivåer för åren 1980 och 1990. I arbetsmarknadsdepartementets rapport Politik för regional balans konstateras att den slutliga utvärderingen av planeringsnivåerna måste göras mot en tidshorisont som kan betraktas som långsiktig även vid tidpunkten för riksdagsbeslutet. I rapporten föreslogs därför att ramarna skulle fastställas för åren 1985 och 1990.

Länsstyrelser, landsting och åtskilliga kommuner har i remissbehandlingen av rapporten framfört synpunkter på förslagen. Ett genomgående drag är att man anser de föreslagna nivåerna för låga.

I propositionen betonas att en utgångspunkt för planeringen bör vara att utvecklingsambitioner för län och kommuner skall ansluta till de för landet som helhet gällande förutsättningarna. Detta betyder att planeringen för sysselsättning och serviceförsörjning måste utgå från vad som resp. år är en rimlig befolkning även på riksnivå.

I propositionen framhålls vidare att faktorn invandring är särskilt svårbedömbart vid upprättande av befolkningsprognoser. Hittills under 1970-talet har invandringsöverskottet stannat vid totalt ca 15 000 personer. Detta över-

skott hänför sig i huvudsak till år 1975. Föredraganden utgår från en förhållandevis måttlig invandring till Sverige under den planeringsperiod som nu kan överblickas. Han räknar inte med att invandringen från övriga nordiska länder blir av någon större omfattning. Den i propositionen presenterade befolkningsprognosen förutsätter en nettoinvandring på i runt tal 10 000 per år.

Som utgångspunkter för fördelningen av befolkningen föreslås i propositionen *att* utvecklingen i storstadsområdena bör hållas på en fortsatt balanserad nivå, *att* huvudalternativet för planeringen i län med uttalade regionala obalansproblem bör vara en i stort sett oförändrad befolkning *samt att* planeringen utanför stödområdet skall inriktas på vad en rimlig prognos för utvecklingen kan innebära utan insats av speciella tillväxtfrämjande åtgärder.

Propositionens förslag till planeringsramar för år 1985 redovisas i följande sammanställning. I sammanställningen presenteras även faktisk befolkning i de olika länen åren 1970 och 1975 samt befolkningsramar för år 1980 enligt riksdagens beslut år 1972.

Befolkningsramar för planeringen i länen

Invånare i tusental

Län	Folk- mängd 1970	Folk- mängd 1975	Befolknings- ramar för 1980 enl. riksdag- ens beslut	Förslag till befolkningsramar för 1985
Stockholm	1 478	1 494	1 600–1 675	1 530–1 590
Uppsala	219	230	225– 235	240– 250
Södermanland	249	252	250– 260	250– 260
Östergötland	383	387	390– 410	390– 410
Jönköping	299	302	305– 320	300– 315
Kronoberg	167	169	170– 180	170– 180
Kalmar	241	241	245– 255	240– 250
Gotland	54	54	52– 55	53– 55
Blekinge	154	155	155– 165	155– 165
Kristianstad	265	272	265– 275	270– 280
Malmöhus	722	740	760– 790	740– 770
Halland	201	220	210– 220	225– 240
Göteborgs och Bohus	715	715	760– 790	720– 750
Älvsborg	403	418	410– 430	415– 435
Skaraborg	259	263	260– 270	260– 270
Värmland	285	284	280– 290	280– 290
Örebro	276	274	280– 290	270– 280
Västmanland	262	260	270– 280	265– 275
Kopparberg	278	281	270– 280	280– 290
Gävleborg	294	294	290– 300	295– 305
Västernorrland	268	268	260– 270	265– 280
Jämtland	131	133	125– 135	130– 140
Västerbotten	233	236	230– 240	240– 250
Norrbottn	256	264	250– 260	275– 290
Riket	8 092	8 208	8 312–8 675	8 258– 8 620

Utskottet konstaterar att utvecklingen hittills under 1970-talet har medfört en förbättrad regional balans mellan länen. Expansionen i storstadslänen har dämpats och skogslänen har kunnat hålla befolkningsnivån från 1970 och i en del fall t. o. m. redovisa befolkningsökning. Utskottet vill betona vikten av att politiken får en sådan inriktning att denna utveckling fortsätter. Då befolkningsramarna för år 1980 fastställdes uttalade riksdagen att det var önskvärt att planering och ambitioner i skogslänen primärt inriktades på de högre talen i de då redovisade planeringsramarna. Detta fick anses som en hög ambitionsnivå med hänsyn till dåvarande utvecklingstendenser och förutsättningar i övrigt.

Som tidigare redovisats innebär tekniken med befolkningsramar att man har möjligheter att planera för skilda utvecklingsalternativ. Detta är i sig en fördel men innebär samtidigt att ramarna inte ger tillräcklig vägledning för samhällsplaneringen. Mot bakgrund härav föreslår utskottet att planeringen i resp. län i första hand inriktas på viss del av ramen.

Det nu föreliggande förslaget till planeringsramar för år 1985 avspeglar den hittillsvarande utvecklingen under 1970-talet. För storstadslänen utgår man sålunda från en väsentligt mer dämpad utveckling i jämförelse med vad som förmodades år 1972. För Stockholms län gjordes då en påtaglig felbedömning. Den år 1972 antagna ramen för år 1980 ligger väsentligt över vad som nu föreslås för år 1985.

Bedömningarna av den framtida utvecklingen i storstadslänen är osäkra. Utskottet anser sig dock kunna godta att de föreslagna befolkningsramarna för storstadslänen läggs till grund för planeringen under förutsättning att denna primärt inriktas på de undre delarna av ramarna. En sådan inriktning stämmer för Stockholms län överens med de utgångspunkter landstinget i länet använder i sin planering.

Som tidigare nämnts har utvecklingen i skogslänen vänts i positiv riktning under 1970-talet i jämförelse med utvecklingen under 1960-talet. Det är önskvärt att 1970-talets utveckling fortsätter och förstärks under kommande år. Planeringen i skogslänen bör därför även i fortsättningen primärt inriktas på de övre delarna av planeringsramarna.

För övriga län utgår utskottet från att planeringen i första hand inriktas mot mellandelen av resp. befolkningsram.

Utskottet godkänner med de ovan angivna preciseringarna de ramar för planeringen av verksamheten i de olika länen t. o. m. år 1985 som presenteras i propositionen. Utskottet vill dock betona att det i samband med fastställandet av de regionalpolitiska medel som skall gälla efter den 1 juli 1978 kan bli aktuellt att justera planeringstalen för länen.

Ortsstrukturen

Utvecklingen av våra tätorter har i huvudsak skett spontant med hänsyn till geografisk belägenhet och andra naturliga förutsättningar. Orterna erbjuder service på olika nivåer beroende på storlek. En hög servicegrad, t. ex. i fråga om transporter, ger i sin tur goda betingelser för lokalisering av industrier. Sysselsättningstillfällena ökar och arbetsmarknaden blir mer varierad.

Koncentrationen av verksamheten till tätorter har efter hand ökat och i dag är över 80 % av befolkningen bosatt i tätorter. Den spontana utvecklingen har efter hand lett till välfärdsförluster för en del människor, och en mera medveten planering av Ortsstrukturen har ansetts nödvändig. År 1972 antog riksdagen en plan för utveckling av den regionala strukturen (prop. 111, InU 28). Planeringen utgår från de olika orternas skilda förutsättningar när det gäller att fullgöra funktioner av olika slag och från behovet av stöddepunkter för att arbete och service skall kunna nås av alla.

I planen för den regionala strukturen definieras fem typer av orter, nämligen storstadsområden, primära centra, regionala centra, kommuncentra och kommundelscentra.

Med *storstadsområden* avses Stockholms-, Göteborgs- och Malmö/Lund-regionerna. En tredjedel av landets befolkning är bosatt i dessa områden. De flesta *primära centra* är centralorter för helt län. Antalet primära centra är 23. Orter som har betydelse för sysselsättning och service, både för sin egen del och för omgivande kommuner, betecknas som *regionala centra*. För närvarande uppgår antalet regionala centra till ca 70. Centralorter, vilkas funktioner i huvudsak gäller invånarna i den egna kommunen, hör hemma i gruppen *kommuncentra*, vilken omfattar alla övriga kommuner. I kommunerna kan förutom centralorterna finnas andra orter som fyller viktiga funktioner för invånarna. Beträffande dessa orter föreslogs inga särskilda åtgärder. Undantag ansågs dock kunna bli nödvändiga för orter i vissa till ytvidden stora kommuner, framför allt i inre stödområdet, där åtgärder skulle kunna behöva knytas till *kommundelscentra*. För uryalet av sådana orter behövdes enligt propositionen 1972:111 fortsatt planering inom kommuner och länsstyrelser.

Beträffande ortsplanens utseende hänvisas till kartor som återges i bilaga till detta betänkande.

De olika ortstyperna kompletterar varandra inom den regionala strukturen. Positiva åtgärder i en ort kan få goda effekter på andra håll. Avgörande härvidlag är kommunikationerna.

I den nu aktuella propositionen framhålls att ortsplanen är en konkretisering av den långsiktiga inriktningen av regionalpolitiken. Något alternativ som skulle fylla den funktionen bättre har enligt föredraganden inte förts fram. Vidare anfördes att principerna för ortsplanen och målen för den nu har vunnit allmänt erkännande varför dess principer och mål kan ligga fast.

I propositionen föreslås viss ändring beträffande avgränsningen av *storstadsområdena*. Föredraganden anför att den nuvarande avgränsningen är knuten till det område som skall omfattas av lokaliseringssamrådet. Restriktiva regionalpolitiska åtgärder riktade motorstadsområdena är emellertid till följd av den bättre regionala balans som uppnåtts mellan olika delar av landet inte längre lika aktuella som tidigare. Avgränsningen avorstadsområdena i ortsplanen föreslås därför utgå. I stället för en sådan avgränsning bör man enligt propositionen i fortsättningen ägna uppmärksamhet åt de lokala arbetsmarknaderna och möjligheten att sätta in positiva åtgärder för att öka sysselsättningen och valmöjligheterna. Hur samverkan skall organiseras mellan länsstyrelserna i den fortsatta länsplaneringen i de fall då lokala arbetsmarknader berör flera län kräver fortsatta överväganden.

Den flerkärniga strukturen på områdena bör komma till uttryck bl. a. genom att Södertälje, Nynäshamn och Stenungsund utses till regionala centra. I propositionen anfördes vidare att en förutsättning för ökad bevakning av de skiftande sysselsättningsproblemen inomorstadsområdena är en planering som beaktar strukturen inom dessa områden. I det sammanhanget ansluter sig föredraganden till länsstyrelsens i Stockholm förslag om en planering med fyra arbetsplatsområden utanför det centrala kärnområdet.

En motsvarande planering bör genomföras i Malmöregionen och Göteborgs-regionen. I den sistnämnda har vissa förslag i den riktningen redan lagts fram.

I propositionen föreslås vidare att man nu bör ge praktiskt uttryck åt de år 1972 fastlagda principerna i fråga om *kommundelscentra*. Dessa centra är, som tidigare sagts, avsedda att tjänstgöra som stödjepunkter för serviceförsörjningen i till ytan stora kommuner i glesbygderna. De bör vara komplement till kommunens huvudort. För att fullgöra en sådan funktion bör ett kommundelscentrum enligt propositionen uppfylla följande krav:

Orten bör ha en storlek och ett befolkningsomland som ger underlag för ett serviceutbud som i stort svarar mot normal kommuncentrumservice eller lokal service. Orten bör även vara en kommunikationsknutpunkt och ha betydelse i persontrafikhänseende på denna ortsnivå. Orten bör vidare ha ett sådant geografiskt läge att den svarar för människornas serviceförsörjning inte bara på orten i fråga utan även för ett betydande omland.

De avstånd mellan serviceorter det här kan bli fråga om och de vidsträckta kommuner som här åsyftas återfinns enligt propositionen med mycket få undantag enbart i skogslänens inre delar. Trots en positiv befolkningsutveckling i skogslänen som helhet uppvisar kommunerna i inre delarna av dessa län en negativ befolkningsutveckling. Bedömningar av utvecklingen i framtiden pekar även på en ogynnsam utveckling i vissa kommuncentra framför allt i inre stödområdet.

Följande kommundelscentra utses i propositionen:

Norbottens län: Voullerim, Korpilombolo, Karesuando, Vittangi.

Västerbottens län: Malå, Tärnaby/Hemavan, Dorotea.

Jämtlands län: Hötting, Gäddede, Föllinge, Hede, Funäsdalen, Kälarne.

Västernorrlands län: Junsele, Ramsele.

Gävleborgs län: Los.

Kopparbergs län: Idre, Särna, Sälen.

Värmlands län: Syslebäck.

Gotlands län: Hemse, Slite.

Samtliga orter utom Hemse och Slite ingår i inre stödområdet.

Förutom här förordade kommundelscentra finns ett antal orter i inre stödområdet som har betydelse för serviceförsörjningen. Dessa bör enligt propositionen särskilt beaktas i den kommunala serviceplaneringen.

Förslaget om kommundelscentra innebär att sådana orter tillsammans med kommunens huvudort skall vara stödjepunkter för försörjningen med lokal service. Åtkomligheten av service spelar därvid stor roll. En tillfredsställande trafikförsörjning till kommundelscentra måste därför eftersträvas. Samhälleliga insatser bör sättas in för att underlätta persontrafiken till dessa orter. I planeringen av persontrafiken föreslås att det regionala stomlinjenätet utvidgas med kommundelscentra som persontrafikterminaler.

I propositionen framhålls vidare att de åtgärder som statsmakterna kan vidta för att trygga serviceförsörjningen i angivna kommundelscentra i inre

stödområdet och på Gotland rör stöd åt trafikförsörjning samt stärkandet och bevarandet av skilda samhälleliga servicefunktioner. Självfallet måste, anför föredraganden, samhälleliga rationaliseringsåtgärder vidtas även i framtiden i skilda orter. Det är en uppgift för länsstyrelserna att i den löpande planeringen bevaka att sådana åtgärder inte vidtas som strider mot de regionalpolitiska målen.

När det gäller *glesbygdspolitiken* anføres bl. a. att speciella ekonomiska och organisatoriska insatser görs för glesbygderna beträffande dagligvaruförsörjning, samhällelig service och sysselsättning. Stora avstånd i kombination med en successiv minskning av befolkningen i många av skogslänens inlandskommuner medför särskilda problem när det gäller serviceförsörjningen i kommunernas perifera delar. I en del områden – ren glesbygd och mindre tätorter – har det sålunda varit svårt att upprätthålla tillfredsställande kommersiell och samhällelig service med rimlig åtkomlighet. Enligt föredraganden kan dessa problem väntas uppstå även framdeles. Insatserna för att trygga serviceförsörjningen föreslås därför liksom hittills bli koncentrerade till det inre stödområdet.

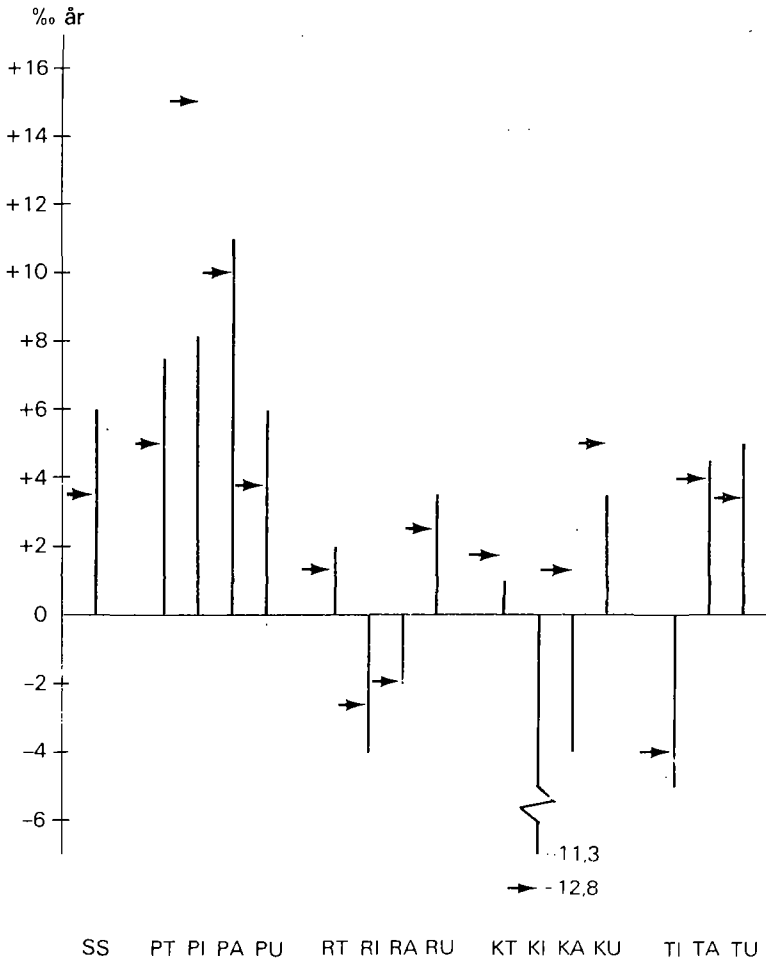
Propositionen innehåller utöver det sagda inte några förslag om ändring i ortsplanen. Det framhålls att relativt kort tid förflutit sedan planen antogs och att utvecklingen bör följas ännu någon tid innan egentliga ändringar övervägs.

Innan utskottet går närmare in på bedömningen av ortsplanen vill utskottet redovisa statistiskt material från folk- och bostadsräkningen 1975 som tagits fram under utskottsbehandlingen och som belyser den aktuella utvecklingen i olika ortstyper.

Figuren 3 visar att befolkningsutvecklingen hittills under 1970-talet i de olika ortstyperna totalt sett varit mer balanserad än vad länsstyrelsernas prognoser förutsagt. Storstadsområden och primära centra beräknas få relativt hög tillväxt fram till 1980. Prognosen om tillväxt har hittills visat sig riktig, dock – med ett undantag – på en lägre nivå än beräknat. För regionala centras del stämmer i stort den faktiska utvecklingen med den förutsagda. Det bör dock noteras att för regionala centra i stödområdena väntas befolkningsminskning. Befolkningsutvecklingen i kommuncentra har varit överraskande positiv och ligger genomgående över prognoserna. För kommuncentra i inre stödområdet är utvecklingen dock något mer negativ än vad som befarats.

Det kan tilläggas att länsstyrelserna i det längre perspektivet – perioden 1980–1990 – räknar med att storstadsområdena och primära centra skall öka mest. Regionala centra och kommuncentra i inre stödområdet väntas däremot minska i folkmängd.

Fig. 3 Den årliga befolkningsförändringen i ortstyper och områden enligt prognos i länsplaneringen 1970-1980 samt faktisk utveckling 1970-1974

Den positiva utvecklingen i kommuncentra och den på senare år mera dämpade i större orter har sin motsvarighet i folkmängdsutvecklingen i tätorterna åren 1960–1975, vilket framgår av följande tabell.

Med tätort avses hussamling med minst 200 invånare, såvida avståndet mellan husen normalt inte överstiger 200 meter.

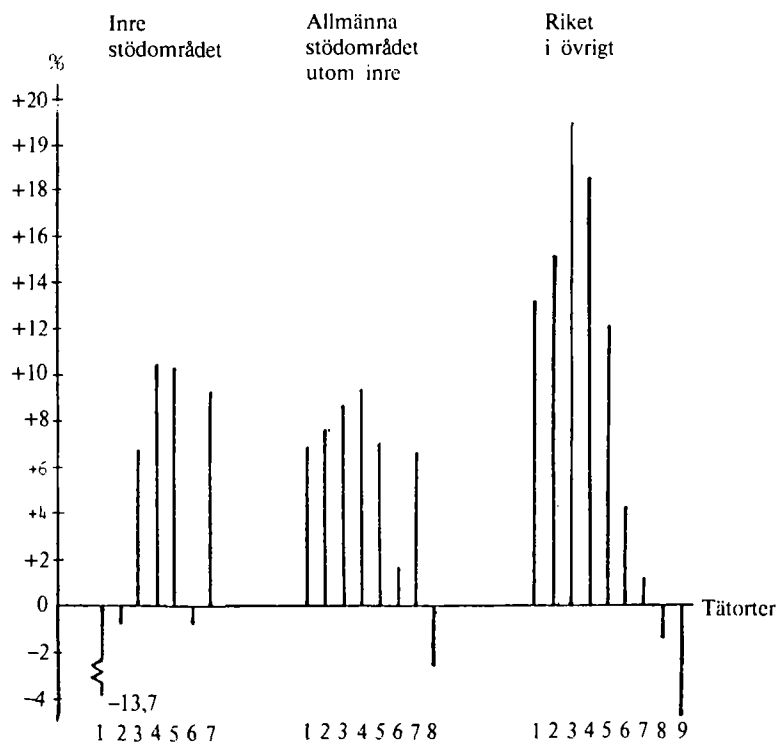
Folkmängdsutvecklingen under perioderna 1960–1965, 1965–1970 och 1970–1975 i storleksgrupperade tätorter. Identiska tätorter.

Tätortsstorlek	Folkmängdsutveckling %		
	1960–65	1965–70	1970–75
200– 499	– 0,4	+ 1,1	+ 12
500– 999	+ 6,6	+ 9,6	+ 13
1 000– 1 999	+ 11,7	+ 13,4	+ 16
2 000– 4 999	+ 11,6	+ 12,9	+ 14
5 000– 9 999	+ 12,6	+ 12,5	+ 6
10 000–19 999	+ 13,5	+ 8,4	+ 4
20 000–49 999	+ 12,5	+ 10,3	+ 2
50 000–99 999	+ 9,4	+ 10,4	– 1
100 000–	+ 8,9	+ 7,6	– 5
Totalt	+ 10,2	+ 9,4	+ 3

Härutöver kan tilläggas att antalet bosatta i glesbygd under perioden 1970 till 1975 minskat med 5,1 %.

I följande figur belyses befolkningsutvecklingen i tätorterna i olika delar av landet.

Fig. 4 Befolkningsutvecklingen 1970–1975 med fördelning på tätorter i storleksordning i inre stödområdet, allmänna stödområdet (utom inre) och riket i övrigt.

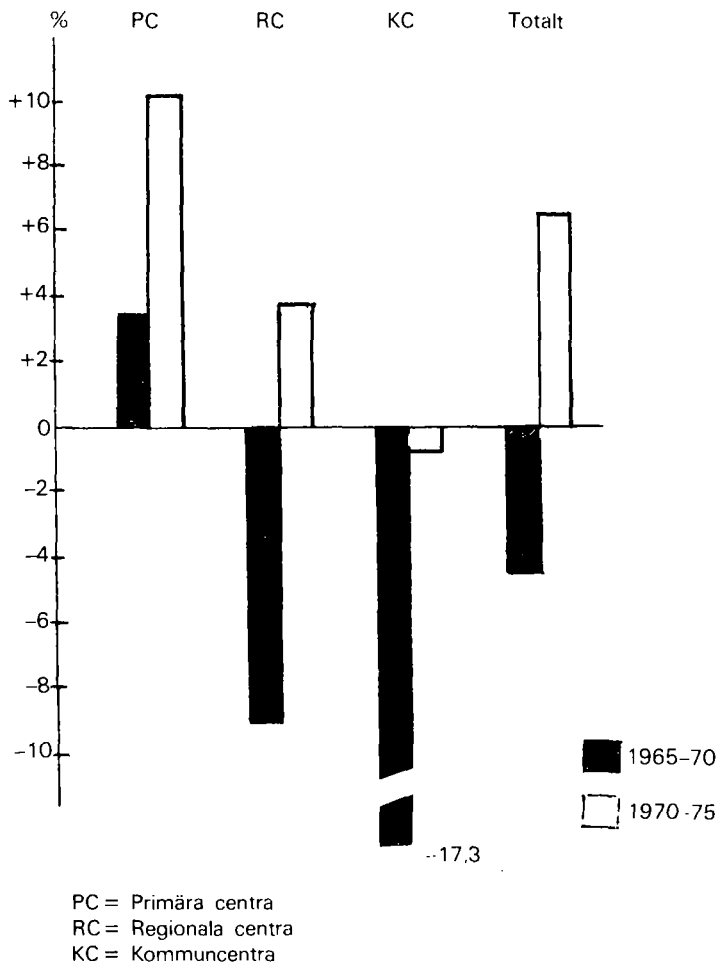

Tätorter i storleksordning (antal invånare):

1 = 200 – 499	6 = 10 000 – 19 999
2 = 500 – 999	7 = 20 000 – 49 999
3 = 1 000 – 1 999	8 = 50 000 – 99 999
4 = 2 000 – 4 999	9 = 100 000 –
5 = 5 000 – 9 999	

Denna bild bekräftar tillbakagången för de minsta orterna i inre stödområdet. I övrigt bör noteras den svaga befolkningsutvecklingen i de största tätorterna i hela landet. Förutom storstäderna ingår i denna grupp de flesta primära centra.

Fig. 5 Utvecklingen 1965–1975 av antalet förvärvsarbetsande i olika ortstyper i de fyra nordligaste länen (BD, AC, Z och Y).

Diagrammet belyser den förbättrade regionala balans som tidigare talats om. De fyra länen har under den senaste femårsperioden ökat sin sysselsättning påtagligt till skillnad mot föregående femårsperiod då utvecklingen var negativ. Den inomregionala balansen har förbättrats även om det fortfarande är så att sysselsättningen ökar kraftigt i primära centra medan kommuncentra visar på viss negativ utveckling.

Av det ovan redovisade framgår att utvecklingen av befolkning och sysselsättning hittills under 1970-talet har varit mer balanserad för de olika ortstyperna än vad utvecklingen på många håll under slutet av 1960-talet gav anledning att förmoda. Fortfarande utgår man emellertid i planeringen från en ökad koncentration inom länen till primära centra och större regionala centra. Propositionen förutsätter således en fortsatt tillväxt i primära centra. Som skäl härför framhålls bl. a. att det blir nödvändigt att skapa minst

en väldifferentierad arbetsmarknad i varje län till vilken de ofrånkomliga flyttningarna kan gå i stället för till storstadsområdena om nuvarande befolkningstal i stort sett skall kunna bibehållas i de olika länen. Att försöka motverka tillväxten i primära centra och vissa större regionala centra skulle enligt propositionen antagligen leda till flyttning till storstadsområdena.

Det framhålls emellertid att det förhållandet att vissa orter utses till kommuncentra eller regionala centra inte innebär att åtgärder för att lösa aktuella problem skall stå tillbaka för insatser i primära centra. Självklart finns det problem i mindre orter som kan kräva snabbare åtgärder, fortsätter föredraganden. Av den anledningen bör påpekas att det till alla kommuntyper kan knytas t. ex. de åtgärder som visar sig motiverade för att mildra akuta problem. Detta synsätt är enligt propositionen en naturlig följd av den väl utvecklade problem- och åtgärdsdiskussion som förs i länsplaneringen.

Enligt utskottets uppfattning är en av regionalpolitikens viktigaste uppgifter de kommande åren att förbättra den inomregionala balansen. Det är visserligen riktigt att varje län bör ha minst en väldifferentierad arbetsmarknad av det slag som i allmänhet finns i primära centra, men det får inte leda till att de tillgängliga resurserna fördelas på ett sådant sätt att utvecklingen i mindre och medelstora orter hämmas. En fortsatt koncentration kommer att medföra ökade problem att upprätthålla en rimlig service i framför allt glesbygderna. Levnadsvillkoren för den kvarvarande befolkningen i de allt mindre orterna försämrats successivt. Den hittillsvarande utvecklingen i kommuncentra i inre stödområdet under 1970-talet inger oro härvidlag.

En avgörande fråga är om Ortsplanen i sin nuvarande utformning är ett ändamålsenligt instrument för att nå de allmänna målen för regionalpolitiken, nämligen att alla människor skall ha tillgång till arbete, service och god miljö. Vid bedömningen av Ortsplanen inom en region är det viktigt att klarlägga en Orts funktion för sitt område beträffande sysselsättning, service och god miljö. Enligt utskottets mening har Ortsplanen sin största betydelse när det gäller planeringen av skilda servicefunktioner. Planen bör omfatta alla orter som har betydelse för den regionalpolitiska målsättningen. Ambitionerna för den regionala spridningen av servicen bör bestämmas i länsdemokratisk ordning. En viktig fråga är den uppgift en ort har för sitt omland.

Hittillsvarande erfarenheter talar vidare enligt utskottets uppfattning för att man vid tillämpning av Ortsplanen i planeringen av servicefunktioner m. m. väljer lösningar som är så decentraliserade som är praktiskt och ekonomiskt möjligt. Utpekandet av kommundelscentra kan ses som ett första steg mot ytterligare decentraliseringar under fullföljandet av länsplanering 1974. Ytterligare steg bör, som tidigare utvecklats, tas genom införande av någon form av servicegaranti.

I fråga om arbetsmarknaden ger de nuvarande principerna för Ortsplanen inte tillräcklig vägledning vid fördelning av de sysselsättningspolitiska in-

satserna i förhållande till behovet på olika orter. Dessa behov bedöms bäst på länsnivå. Utskottet anser att planeringen på detta område bör utgå från redan existerande och förväntade problem inom länen. Det bör strykas under att den formella indelningen i olika ortstyper inte får vara ensamt avgörande för beslut om insatser. En sådan ordning som här angivits ökar möjligheterna att göra avvägningar mellan ett läns olika delar.

Enligt utskottets uppfattning är det nödvändigt att en grundläggande bedömning av ortsplanens framtida roll kommer till stånd. Utskottet förordar därför att regeringen på lämpligt sätt föranstaltar om utvärdering av systemet. Självfallet måste regionala och kommunala insatser kopplas in i ett sådant arbete. Det finns, som tidigare sagts, starka skäl för att i framtiden ge landstingen ett avgörande inflytande över den regionala samhällsplaneringen.

Med hänsynstagande till vad utskottet anfört kan den nuvarande ortsplanen med de kompletteringar som föreslås i propositionen t. v. följas. Utskottet godtar alltså förslagen om kommunaldelscentra och om förändring av gränsdragningen för storstadsområdena m. m.

Eftersom frågan om ortsplanen på nytt kommer att underställas riksdagen finner utskottet inte skäl att i dag föreslå någon ändring i anslutning till de motioner som väcktes vid årets början. Följande motioner avstyrks alltså i tillämpliga delar: 286 av herr Ångström (fp), 380 av herr Winberg (m), 662 av herr Ångström (fp), 864 av herr Sellgren (fp), 1835 av herr Bergman i Nyköping (s), 1839 av herr Carlström (fp), 1853 av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c) och Nilsson i Visby (s), 1859 av herrar Henmark (fp) och Ekinge (fp) och 2133 av herr Ekinge (fp).

Yrkandet i motionen 662 av herr Ångström (fp) om utseende av Tärnaby/Hemavan till kommunaldelscentrum är tillgodosett genom att utskottet tillstyrkt propositionens förslag på denna punkt.

Med hänsyn till vad ovan sagts om utvärderingen av ortsplanen anser sig utskottet inte ha anledning att nu gå närmare in på yrkandet i motionen 2133 av herr Ekinge att den regionala planeringen skall ske enligt den s. k. *bandlandskapsmodellen*. Motionsyrkandet bör alltså inte föranleda någon åtgärd. Utskottet vill endast peka på att den föreslagna modellen i arbetsmarknadsdepartementets rapport (SOU 1975:91, s. 354) med hänsyn till att vårt land är glesbefolkat bedömts ge samma praktiska resultat som nuvarande planeringssystem.

Planeringssystem för sysselsättnings- och regionalpolitiken

Redan i dag bedrivs åtskillig planering av betydelse för sysselsättningen. Föredragande statsrådet anser att en effektiv och samordnad sysselsättningsplanering skall kunna utvecklas ur dessa aktiviteter och att något i egentlig mening nytt planeringssystem inte behöver introduceras.

Följande allmänna riktlinjer för en framtida sysselsättningsplanering anges:

Planeringen måste vara inriktad både på näraliggande och på mera långsiktiga frågor. Den skall således skapa en beredskap inte bara inför konjunkturproblem utan också inför strukturproblem.

Planeringen måste vara så utformad att det är möjligt att snabbt förutse nya sysselsättningsproblem. Det gör det nödvändigt att ständigt hålla planeringen aktuell.

Planeringen måste bedrivas i så decentraliserade former som möjligt. Det är nödvändigt för att de mycket skiftande problem som finns på olika delar av arbetsmarknaden skall kunna uppmärksammas och lämpliga åtgärder skall kunna sättas in. Erfarenheterna från Länsplanering 1974 visar att man med gott resultat kan bedriva en riksomfattande planering i starkt decentraliserade former.

Planeringen får inte vara ett självändamål. Det är ett oavvisligt krav att den framtida sysselsättningsplaneringen blir åtgärdsinriktad.

Härtill fogar föredraganden dessa principiella uttalanden:

Planeringen är en uppgift för både staten och kommunerna. Staten måste ha ansvaret för den samlade sysselsättningspolitiken och för fördelningen av resurserna. Därmed måste staten också ha ansvaret för den övergripande planeringen. Men kommunerna bör aktivt medverka i sysselsättningsplaneringen, eftersom den kommunala verksamheten både direkt och indirekt är av stor betydelse för sysselsättningen. Därtill kommer att kommunerna med sina nära kontakter med medborgarna har goda möjligheter att se till deras behov. Det är också på den kommunala nivån som medborgarna genom politiska partier och intresseorganisationer bäst kan föra fram synpunkter på planeringen, även om den slutligen måste utformas på länsnivå eller riksnivå.

En utbyggd sysselsättningsplanering får inte innebära att kommunernas möjligheter kringskärs, att inom det kommunala kompetensområdet själva utforma sin politik och sina förslag till åtgärder. Avsikten är inte – och får heller aldrig bli – att från statligt håll dirigera utformningen av de kommunala budgeterna. Samverkan mellan stat och kommun måste ske inom ramen för rådande arbetsfördelning mellan stat, primärkommun och lunds-ting.

Föredragande statsrådet drar härfter upp vissa vägledande riktlinjer för kommunal sysselsättningsplanering, statlig sysselsättningsplanering på länsnivå och sysselsättningsplaneringen på central nivå. Nedan återges endast några huvudpunkter i framställningen. I övrigt hänvisas till propositionen (s. 291–301).

Den *kommunala sysselsättningsplaneringen* bör ta sikte på en analys av den lokala arbetsmarknaden innefattande beredskapsplaner för den egna verksamheten vid konjunkturbetonad arbetslöshet och verksamhetsplaner som inriktas på att den kommunala verksamheten medverkar till en bättre fungerande, lokal arbetsmarknad. Den närmare utformningen av den kommunala sysselsättningsplaneringen förutsätter överläggningar med företrädare för kommunerna när det gäller samverkan kring denna form av pla-

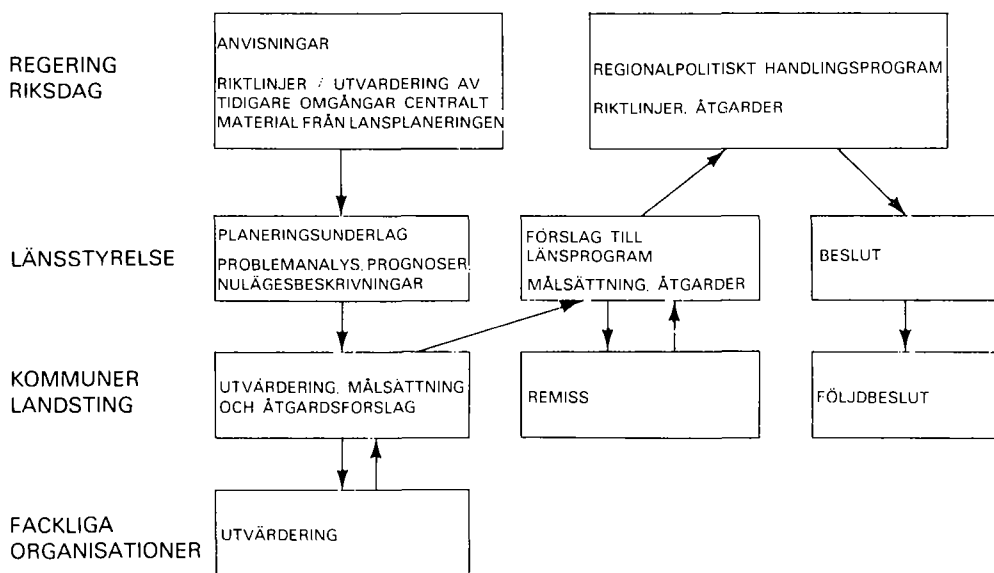
nering och är dessutom beroende av erfarenheterna av försök med kommunal sysselsättningsplanering i några kommuner. Försöken är tänkta att bedrivas i sysselsättningsutredningens regi.

På *länsnivå* skall de enskilda kommunernas behov och önskemål vägas samman med motsvarande behov och önskemål inom andra kommuner. På den nivån skall det också ske en samordning av kraven med de riktlinjer som riksdag och regering bestämt och med de resurser som ställts till förfogande. Verksamheten på länsnivå spelar följaktligen en avgörande roll i planeringen.

Det samordnande ansvaret för länsplaneringen bör enligt propositionen liksom hittills åvila länsstyrelserna som också ansvarar för huvuddelen av utredningsarbetet. Länsstyrelserna svarar även för att samordning sker mellan olika former av statlig planering. Vissa åtgärder bör vidtas för bättre samordning av den statliga sektorsplaneringen och den regionalpolitiska verksamheten. I det statliga länsplaneringsarbetet bör vidare så långt möjligt den kommunala planeringen utnyttjas som underlag. Kommunernas och landstingens medverkan i planeringen anges också vara av mycket väsentlig betydelse när det gäller planeringens förankring hos medborgarna.

Arbetsgången vid Länsplanering 1974 framgår av följande figur hämtad ur betänkandet Arbete åt alla (SOU 1975:90).

Fig. 6 Länsplaneringens uppbyggnad.

I fortsättningen, sägs det vidare i propositionen, bör arbetsgången vid fullständig länsplanering i princip vara oförändrad. Arbetet med planeringsunderlaget bör dock förenklas i förhållande till Länsplanering 1974. Fullständiga planeringsomgångar bör genomföras vart femte år.

De fullständiga planeringsomgångarna bör fortlöpande följas upp och utvärderas. Översynens omfattning blir enligt propositionen beroende av förekommande planeringsproblem och av tillgången på aktuell information. Tidsperspektivet för översynen föreslås bli upp till fem år. Länsstyrelserna bör sammanställa resultatet härav i årliga rapporter, som utarbetats i samarbete med andra statliga länsorgan, kommuner, landsting, fackliga organisationer och regionala näringslivsorganisationer. Den färdiga rapporten bör sedan enligt föredraganden sändas för yttrande till kommuner och landsting i resp. län.

När det gäller *den centrala nivån* bör statsmakterna liksom hittills ta ställning till länsplaneringen i anslutning till de fullständiga länsplaneringsomgångarna. Av betydelse för planeringen på denna nivå är också långtidsutredningarna. Metoder för avstämning mellan länsplanering och långtidsutredningar är under utveckling.

Beträffande planeringsfrågorna vill utskottet inledningsvis framhålla att ett av målen för regionalpolitiken är att skapa likvärdiga sysselsättningsmöjligheter mellan landets olika delar. En långtgående utjämning av sysselsättningsnivån mellan regionerna förutsätter en kraftfull och regionalt inriktad sysselsättningspolitik. Samverkan måste därvid ske mellan alla för sysselsättningsutvecklingen betydelsefulla parter, vilket i sin tur förutsätter en planering där alla för sysselsättningen viktiga beslut kan överblickas.

Utskottet anser att de i propositionen redovisade principerna för sysselsättningsplaneringens och den regionalpolitiska planeringens framtida utformning t. v. bör godtas. I samband med genomförande av en länsdemokratireform, som kan väntas innebära ändrad ansvarsfördelning för länsplaneringen genom att landstingen tar över centrala uppgifter, kan dock de nu godtagna principerna komma att behöva omprövas.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om vad som i regeringsförklaringen sägs om förstärkning av den kommunala självstyrelsen. Även vid genomförandet och uppföljningen av länsplaneringsarbetet bör större möjligheter ges till medborgarna att genom ökad insyn och offentlig debatt kunna påverka utvecklingen inom den egna regionen.

Utskottet instämmer i vad som anförts om betydelsen av att en målmedveten sysselsättningsplanering kommer till stånd i kommunerna.

Av största vikt för att uppnå de uppställda målen om utjämning av sysselsättningen mellan regionerna är att den statliga verksamheten inom olika sektorer i ökad utsträckning planeras utifrån regionalpolitiska utgångspunkter. Utskottet ser därför med tillfredsställelse på de förslag till förändringar i länsplaneringsarbetet som syftar till att bättre samordning skall nås i detta avseende. Förslaget innebär nämligen att gemensamma förutsättningar bör hämtas från länsplaneringen och läggas till grund för sektorsplaneringen på regional och central nivå. Vidare föreslås att utvärderingar bör ske inom ramen för länsplaneringssystemet av t. ex. utredningsförslag med mer påtagliga regionala effekter. Att de statliga myndigheterna skall lägga resultatet

av länsplaneringen till grund för sin planering framgår även av gällande cirkulär till statsmyndigheterna om iakttagande av beslutet om den regionala utvecklingen (SFS 1973:24). Härmed kan yrkandena i motionen 514 av fru Jonäng m. fl. (c) sägas vara tillgodosedda. Motionärerna efterlyser nämligen bl. a. att samråd skall ske mellan statliga myndigheter och regionala planeringsorgan för att uppfylla samhällets övergripande målsättning. All samhällelig verksamhet bör vidare enligt motionärerna planeras med hänsyn till av riksdagen beslutade planeringsnivåer. Motionen behöver sålunda inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

När det gäller det fortsatta länsplaneringsarbetets uppläggning har utskottet inget att invända mot att en fullständig länsplanering genomförs vart femte år med årliga uppföljningar däremellan. Med en sådan uppläggning skapas förutsättningar för större flexibilitet och aktualitet i planeringsarbetet.

Utskottet vill emellertid något kommentera den planeringshorisont med vilken planeringen skall bedrivas. I propositionen sägs att den årliga uppföljningen skall ske på fem års sikt. Däremot sägs ingenting om lämplig planeringshorisont för den fullständiga länsplaneringen. Med hänsyn bl. a. till att i framtiden en rad olika verksamheter skall samordnas i länsplaneringen är det önskvärt att det klargörs på vilken sikt planeringen skall ske. Utskottet räknar med att regeringen gör ett sådant klarläggande.

Forskning

Under denna rubrik redovisas i propositionen den verksamhet som bedrivs inom expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU) och expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA).

Redovisningen föranleder inget uttalande från utskottets sida.

Åtgärder i vissa orter och områden

Under denna rubrik tar utskottet upp yrkanden som rör åtgärder i vissa delar av landet.

Problemen i *Norrlands inland* tas upp i motionen 2109 av herr Stjernström m. fl. (c). Motionärerna kan inte acceptera en utveckling, som innebär en fortsatt försämring av sysselsättnings- och servicesituationen för de människor som bor i de utpräglade glesbygdsområdena i Norrlands inland.

Regionalpolitiken måste utvecklas till att omfatta regional balans även inom länen och inom de stora kommunerna i Norrlandslänen. För detta krävs ett stort antal små arbetsplatser och tillräckligt många serviceorter för att inte avstånden skall bli oöverkomliga. Motionärerna föreslår att särskilda utvecklingsprogram utarbetas för kommuner och kommundelar, som hotas av avfolkning.

Utskottet får med anledning av motionen hänvisa till vad tidigare i be-

tänkandet anförts om serviceplaneringen i glesbygd och den därmed sammanhängande frågan om servicegaranti för vissa orter. Likaså erinras om vad som anförts om den inomregionala balansen och ortsplanen. Då vad utskottet anført sålunda synes ligga i linje med motionärernas önskemål finns det inte anledning att föreslå någon åtgärd på grund av motionen.

I motionen 859 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m) begärs särskilda regionalpolitiska åtgärder i Tornedalen. Motionärerna framhåller det allvarliga läget i bygden och uttalar en förhoppning om att malmbrytning skall komma till stånd i Kaunisvaara samt att de pågående utbyggnaderna av järn- och stålverk i Luleå och Torneå skall ge upphov till följdindustrier i Tornedalen. En av förutsättningarna härför är enligt motionärerna att ett inomregionalt transportstöd införs.

Den hittillsvarande sysselsättningsutvecklingen i Tornedalsområdet har varit mycket negativ. Således har totalantalet sysselsatta i kommunerna Pajala, Övertorneå och Haparanda minskat med ca 20 % under den senaste tioårsperioden, vilket motsvarar ca 2 000 sysselsatta.

De regionalpolitiska problemen är mycket svårbemästrade, vilket bl. a. fått till följd att en speciell arbetsgrupp tillsattes förra året. Gruppens uppgift har bl. a. varit att söka tillföra området nya sysselsättningsobjekt och pröva möjligheterna att sätta in särskilda stödåtgärder för att underlätta företags-etableringar.

En åtgärd av mera konkret innebörd för området genomförde riksdagen i våras då beslut fattades om lokalisering av ett statligt industricentrum till Haparanda. Enligt vad utskottet erfarit pågår sonderingar f. n. från industricentristiftelsens sida i syfte att uppnå den beläggning som fordras för att sätta i gång byggandet av industricentret.

Under senare år har framtidsutsikterna för sysselsättningen i Norrbotten som helhet bedömts som relativt ljusa även om det funnits betydande inomregionala problem, på vilka Tornedalen är ett exempel. På senare tid har det emellertid blivit anledning att se med oro på situationen för länet. Chefen för industridepartementet har under hösten tillkännagivit regeringens avsikt att tillsätta en parlamentarisk delegation med uppgift att skyndsamt initiera åtgärder som kan öka sysselsättningen i Norrbottens län. Utskottet utgår från att delegationen kommer att överta de arbetsuppgifter som Tornedalsgruppen har. Utskottet förutsätter att arbetet inom statens industriverk med bl. a. den samhällsekonomiska bedömningen av gruvbrytningen i Kaunisvaara genomförs skyndsamt så att avgörandet i frågan kan komma snart.

Som framgår av det anförda är det av motionärerna upptagna problemet i hög grad uppmärksammat. Något initiativ i frågan är således inte erforderligt.

Utskottet tar härefter upp sysselsättningsproblemen i *Vindelälvområdet*.

Statsmakterna har beslutat att Vindelälven inte skall byggas ut för elkraftsproduktion, eftersom den anses vara av riksintresse från naturvårds-

och turistsynpunkt. I den av riksdagen år 1972 antagna fysiska riksplanen är Vindelälven och dess källområden utlagda såsom bevarandekområden av riksintresse. Riksdagen uttalade redan år 1967 att andra arbetstillfällen måste tillföras området om Vindelälven inte byggdes ut. Särskilda medel från glesbygdanslaget har tillförts Vindelälvsområdet för vissa vägbyggnadsprojekt. År 1973 begärde riksdagen att en utredning om åtgärder, främst på turistområdet, skulle göras.

En särskild kommitté, samarbetskommittén för Vindelälvsområdet, har sedermera framlagt ett åtgärdsprogram. Programmet upptar investeringar för totalt 220 milj. kr. i 1974 års priser, varav 143 milj. kr. faller på staten (vägar, marknadsföring, produktutveckling m. m.), 53 milj. kr. på kommunerna och 24 milj. kr. på enskilda.

Genomförandet av programmet föreslås ske under en femårsperiod. De statliga merkostnaderna för åtgärdsprogrammet i förhållande till de bidrag som kan utgå enligt gällande regler beräknas till 50 milj. kr. I övrigt innebär åtgärdsprogrammet främst en tidigareläggning av vissa investeringar, främst på vägområdet.

Sysselsättningseffekterna uppskattas till ca 1 500 årsverken på kort sikt och ca 100 årsverken på lång sikt.

Åtgärdsprogrammet för Vindelälvsområdet tas upp i fyra motioner, 248 av herr Andersson i Lycksele m. fl. (s), 655 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m), 1881 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c) samt 1907 av herr Ångström m. fl. (fp).

I motionerna hänvisas till tidigare löften om kompensation till Vindelälvsområdet för den uteblivna ökning av sysselsättningen som blev en följd av beslutet att för framtiden bevara Vindelälven orörd. Motionärerna anser att de blygsamma insatser som hittills gjorts inte inneburit någon lösning på sysselsättningsfrågorna i området. Den nuvarande situationen i området gör att det krävs omfattande och brett upplagda insatser från stat och näringsliv om utvecklingen i området skall kunna påverkas positivt. Motionärerna begär därför att det ovan nämnda åtgärdsprogrammet skall förverkligas.

Enligt vad utskottet erfarit har ett genomförande av vissa delar av programmet redan påbörjats. Utskottet vill betona vikten av att arbetet med att realisera även andra delar av programmet bedrivs med kraft av berörda departement och myndigheter. Insatser som ger bestående arbetstillfällen bör komma i första hand, men även åtgärder som på kort sikt förbättrar sysselsättningsläget bör självfallet vidtas. Med det anförda, som regeringen bör underrättas om, får motionerna anses tillgodosedda.

I motionen 1909 av herr Åsling m. fl. (c, s) begärs att regeringen tar initiativ som syftar till ett projekt i regional samverkan med särskilda insatser för ökad sysselsättning i delar av *Jämtlands län*.

Motionärerna pekar på att obalansen mellan olika länsdelar i fråga om sysselsättning, service etc. blivit alltmer uppmärksammas i den regional-

politiska debatten. Man exemplifierar bl. a. med det "länsdelsorienterade" näringspolitiska utvecklingsarbete som nyligen startats i Stockholms och i Västernorrlands län. I motionen begärs statliga anslag för inrättande av ett särskilt sekretariat för ett motsvarande utvecklingsarbete i Jämtland.

I syfte att komma till rätta med den regionala obalansen igångsattes i våras ett projekt av det slag motionärerna tänker sig, kallat "Aktion Z". Projektgruppens program omfattar bl. a. överläggningar med utvalda företag och undersökning av möjligheterna att sprida den industriella tillväxten i Östersundsområdet till övriga delar av länet. Vidare prövar man möjligheterna till vidareförädling inom länet av sågat vike. Arbetet leds av en projektledningsgrupp med representanter för länsstyrelsen och landstinget. Landshövdingen är ordförande i gruppen. Statliga bidrag begärs efter hand som olika projekt aktualiseras. Enligt uppgift har staten redan lämnat bidrag till genomförande av ett par projekt.

Som framgår av det anförda är motionen redan tillgodosedd och behöver således inte föranleda någon åtgärd.

I tre motioner behandlas sysselsättningsproblemen i *Västernorrlands län*. I motionen 380 av herr Winberg (m) begärs insatser för att öka antalet arbetstillfällen i Sollefteå.

I motionen 2157 av herr Lorentzon (vpk) begärs bl. a. att ytterligare statliga verk skall flyttas till Västernorrland. I ett särskilt yrkande föreslår han dessutom att Svenska träforskningsinstitutet skall förläggas till Sundsvall.

Herr Olsson i Timrå m. fl. (s) begär i motionen 657 bl. a. medel till det nedan behandlade projektet "Inland Y".

Västernorrland har fått vidkännas en nedgång i sysselsättningen med 5 000–6 000 personer under den senaste tioårsperioden. Utvecklingen har varit mest negativ i Ånge, Kramfors och Sollefteå. För att komma till rätta med sysselsättningsproblemen främst i Ånge och Sollefteå samt de inre delarna av Örnsköldsviks kommun har ett särskilt projekt, "Inland Y", igångsatts.

Avsikten med projektet är att få till stånd en kraftsamling genom att förstärka och komplettera befintliga resurser inom länet. I projektet samverkar statliga länsorgan, landsting, kommuner, näringsliv och arbetstagare för att förverkliga länsprogrammets innehåll. Verksamheten skall i första hand pågå till juni 1978.

Utskottet utgår från att projektgruppen till regeringen inkommer med begäran om medel efter hand som olika projekt blir aktuella och att sådana framställningar prövas i en positiv anda. En representant för industridepartementet följer för övrigt projektgruppens arbete. Utskottet vill slutligen erinra om att riksdagen i våras uttalade sig för att Ånge skulle ges prioritet vid den framtida utbyggnaden av industricentra (InU 1975/76:43). Med hänvisning till det anförda synes det inte erforderligt med någon åtgärd på grund av motionerna 380 och 657.

Utskottet är inte heller berett att tillstyrka de aktuella yrkandena i mo-

tionen av herr Lorentzon om lokalisering av statlig verksamhet m. m. till Västernorrland. Utskottet erinrar om att riksdagen enhälligt beslutat att ytterligare omlokalisering av det slag som beslutades åren 1971 och 1973 inte skall komma i fråga. När det gäller nyinrättade verksamheter får prövning ske från fall till fall.

Behovet av sysselsättningsskapande åtgärder i *Gävleborgs län* tas upp i två motioner.

Herr Olsson i Järsö m. fl. (c) begär i motionen 283 att arbetsmarknadsstyrelsen skall få i uppdrag att vidta extra lokaliseringsinsatser i kommunerna Nordanstig, Ljusdal, Ovanåker, Ockelbo och Hofors samt att försök med förstärkt näringslivsutvecklande och sysselsättningsskapande verksamhet skall påbörjas i Gävleborgs län. Länsorganen föreslås få större egna resurser för att bedriva ett kraftfullt utbyggnads- och utvecklingsarbete.

Herr Alftin (s) och fru Thunvall (s) begär i motionen 511 att statliga insatser skall vidtas för att tillförsäkra Ljusdals kommun nya industrier.

De i motionerna berörda kommunerna har haft en betydande sammanlagd nedgång i antalet sysselsatta under den senaste tioårsperioden. Nedgången har varit i runt tal 3 000 sysselsättningstillfällen, varav merparten drabbat Hofors och Ljusdal.

Utskottet är medvetet om att Gävleborgs län liksom övriga skogslän är i behov av fortsatta regionalpolitiska insatser om det skall vara möjligt att upprätthålla sysselsättningen. Det finns anledning räkna med att konkreta åtgärder kommer att initieras vid uppföljningen av länsprogrammen. Utskottet vill i detta sammanhang också erinra om att riksdagen i våras (InU 1975/76:43) beslutat om lokalisering av ett statligt industricentrum till Ljusdal.

Yrkandet om egna resurser till länet är delvis tillgodosett genom riksdagens beslut i våras (InU 1975/76:43) om viss decentralisering av beslutsfattandet när det gäller regionalpolitiskt stöd. I övrigt kan även i detta sammanhang hänvisas till vad som tidigare sagts om ökad decentralisering inom regionalpolitiken.

Med det anförda har utskottet besvarat de i sammanhanget aktuella motionerna, som alltså inte bör föranleda någon åtgärd.

I motionen 1892 av herr Pettersson i Västerås (vpk) begärs skyndsam prövning av frågan om att till *Eskilstunaområdet* lokalisera lämplig industri som säkrar sysselsättningen och bryter ensidigheten i den på metallmanufaktur baserade industristrukturen.

Metallmanufakturindustrins problem har behandlats av en särskild utredning (SOU 1973:29, 30). Innebörden av de väntade strukturförändringarna inom branschen för bl. a. Eskilstunaområdet belystes i det sammanhanget. Med anledning av utredningens förslag har statsmakterna beslutat (prop. 1974:63, NU 1974:34, rskr 1974:226) att strukturgarantier skulle utgå även till denna bransch, att åtgärder för stimulans av det tekniska utvecklingsarbetet i branschen borde vidtas samt att intensifierade insatser borde göras

i fråga om företagsservice för manufakturindustrin i Eskilstunaområdet. I propositionen påpekades även att lokaliseringsstöd kan beviljas företag i området.

Med hänsyn till att sysselsättningsfrågorna i Eskilstunaområdet redan är föremål för uppmärksamhet bör motionen 1892 inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Sysselsättningsförhållandena i *Västsverige* tas upp i fyra motioner.

I motionen 1836 av herr Blomkvist m. fl. (s) begärs en skyndsam utredning med uppgift att upprätta förslag till ett utvecklingsprogram för väst-regionen med målsättningen att genom olika regionalpolitiska insatser väsentligt öka regionens möjligheter att skapa fler sysselsättningsmöjligheter inom näringslivet och inom statlig offentlig verksamhet.

Motionärerna redovisar aktuella problem i området för olika näringsgrenar, bl. a. TEKO-industrin och varvsindustrin.

Problemen inom Göteborgsregionen tas upp i motionen 250 av herr Sven Gustafson i Göteborg m. fl. (fp). Motionärerna hänvisar till den strukturella obalansen i regionen med en stark dominans för den tyngre industrin. Svårigheterna inom varvsindustrin berörs även i motionen som utmynnar i en begäran om åtgärder från regeringens sida av arbetsmarknadspolitisk och regionalpolitisk natur i syfte att undvika arbetslöshet i området.

I motionerna 848 och 1868 behandlas sysselsättningssituationen i Skaraborgs län. Motionärerna pekar bl. a. på rådande strukturförhållanden i länet, som innebär en hög andel sysselsatta inom jordbruk och industri och låg andel sysselsatta inom servicenäringsarna.

Herr Blomkvist m. fl. (s) begär i motionen 848 en utbyggnad av förädlingsindustrin inom livsmedelssektorn. Lokaliseringspolitiska insatser i form av både lån och bidrag bör enligt herr Kindbom m. fl. (c) i motionen 1868 utgå vid lokalisering av nya sysselsättningstillfällen som förbättrar näringslivsstrukturen.

Utvecklingen inom i första hand varvs- och TEKO-industrin medför självfallet stora problem för sysselsättningen i Västsverige. Till detta kommer konsekvenserna av varslade åtgärder i området inom t. ex. glasindustrin.

I Göteborgs och Bohus län uppgick antalet anställda inom varvsindustrin till ca 18 200 år 1974, vilket motsvarar ungefär var femte industrisysselsatt i länet. Effekterna för länet av en nedskärning av varvsverksamheten blir härmed betydande. Industriverket utgår i rapporten *Industriutvecklingen i Sverige (SIND 1976:7)* från en minskning av antalet anställda vid storvarven med ca 30 % fram till år 1981.

Utskottet anser mot denna bakgrund att betydande insatser från samhällets sida är nödvändiga för att sysselsättningen skall kunna hävdas i det aktuella området.

Problemen inom varvsindustrin bör, enligt utskottets uppfattning, i första hand angripas med andra medel än de regionalpolitiska. Så har också hittills skett genom att staten gått in i varvsindustrin med såväl strukturella som finansiella åtgärder.

I Älvsborgs län dominerar textil- och beklädnadsindustrin. I fem av länets kommuner svarar f. ö. TEKO-, läder- och skoindustrin för mer än 40 % av sysselsättningen. Problemen inom TEKO-industrin har därför fått mycket allvarliga konsekvenser för sysselsättningen i denna del av landet. Länsstyrelsen i Älvsborgs län, som i år gjort en utredning om regionala obalansproblem i den södra delen av länet, räknar med en betydande nedgång i antalet sysselsatta inom branschen fram till år 1980. Det anförda ger vid handen att olika slags insatser, däribland regionalpolitiska, måste sättas in för att hävda sysselsättningen i södra delen av Älvsborgs län. Utskottet utgår från att de här aktuella problemen ges hög prioritet av regeringen och de berörda myndigheterna.

När det gäller yrkanden om Skaraborgs län vill utskottet erinra om att lokaliseringsstöd enligt gällande bestämmelser även kan utgå till orter utanför allmänna stödområdet då skäl, bl. a. strukturuomvandling, härför bedöms föreligga. Vad beträffar frågan om utbyggnad av vidareförädlingsindustrin inom livsmedelssektorn i länet kan utskottet nämna att två företag i denna bransch under den senaste tiden aviserat om utbyggnad.

Mot bakgrund av det ovan anförda anser utskottet att motionerna 250, 848, 1836 och 1868 inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:211 och med avslag på motionerna 1975/76:2141 och 1976/77:10 godkänner vad utskottet uttalat om *de allmänna riktlinjerna för sysselsättnings- och regionalpolitiken*,
2. beträffande *personalförstärkning hos de små arbetsförmedlingarna* att motionen 1976/77:9, yrkandet I, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
3. att riksdagen godkänner vad föredraganden anført i propositionen om *åtgärder som underlättar ungdomarnas övergång från skola till arbetsliv*,
4. att riksdagen godkänner vad föredraganden anført i propositionen i fråga om *arbetsförmedlingens medverkan i de s. k. lokala planeringsråd som inrättas i varje kommun den 1 juli 1977*,
5. att riksdagen godkänner vad föredraganden anført i propositionen i fråga om *fortsatt intensifierad arbetsförmedling för ungdom*,
6. att riksdagen godkänner vad föredraganden anført i propositionen i fråga om *anordnandet av praktik som ett led i utbildning eller som arbetslivserfarenhet*,

7. att riksdagen med anledning av propositionen godkänner vad utskottet anfört om *bidragsvillkoren för halvskyddad sysselsättning*.
8. beträffande *utredning om förmerna för det regionalpolitiska stödet* att motionen 1975/76:1852, 1975/76:1870 samt 1975/76:2032, yrkandet 1, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
9. beträffande *utvidgning av det allmänna stödområdet* att motionerna 1975/76:335, 1975/76:448, 1975/76:856, 1975/76:1874 och 1975/76:1897, yrkandet 1, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
10. beträffande *utvidgning av det inre stödområdet* att motionerna 1975/76:380, yrkandet 2, 1975/76:853, 1975/76:858, 1975/76:865, 1975/76:1842 och 1975/76:1897, yrkandet 2, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
11. beträffande *lokaliseringsstöd till gruvhantering* att motionen 1975/76:1865 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
12. att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motionen 1975/76:2155, yrkandena 1 och 2, godkänner vad utskottet anfört om ett *system för lokaliseringspåverkan*,
13. beträffande *omlokalisering av jordbrukets föreningsrörelse till Jönköping* att riksdagen avslår motionen 1975/76:819,
14. beträffande *utredning om nedläggningskontroll* att riksdagen avslår motionen 1976/77:9, yrkandet 2,
15. beträffande *utredning om kostnadsmässiga och andra konsekvenser av omlokaliseringen* att motionerna 1975/76:660, yrkandet 1, och 1975/76:2032, yrkandet 2, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
16. beträffande *upphävande av beslutet att omlokalisera FOA 3 och 4* att riksdagen avslår motionen 1975/76:660, yrkandet 2,
17. beträffande *spridning av statliga arbetsplatser inom Stockholmsområdet* att motionerna 1975/76:1843, yrkandet 1, 1975/76:1851, yrkandet 2, 1975/76:1900 och 1975/76:2155, yrkandena 3 och 4, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
18. beträffande *omprövning av lokalisering av arbetarskyddsstvrelsen* att motionen 1975/76:1851, yrkandet 1, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
19. att riksdagen godkänner vad föredraganden anfört i propositionen i fråga om *villkoren för sysselsättningskapande åtgärder i form av beredskapsarbeten*,
20. beträffande *bildande av kommunala exploateringsbolag* att riksdagen avslår motionen 1976/77:9, yrkandet 3,
21. att riksdagen med anledning av propositionen godkänner vad utskottet anfört i fråga om *ramar för planeringen av verksamheten i länen för tiden t. o. m. år 1985*.

22. beträffande *ortsplanen* att riksdagen
d e l s godkänner de ändringar i 1972 års ortsplan som förordats
i propositionen,
d e l s lämnar motionen 1975/76:662 i fråga om kommundels-
centra utan åtgärd,
d e l s ger regeringen till känna vad utskottet anfört om ut-
värdering av ortsplanssystemet.
23. beträffande *klassificering av Bjurholm som kommundelscentrum*
att riksdagen avslår motionen 1975/76:286.
24. beträffande *klassificering av Örnsköldsvik som primärt centrum*,
m. m. att riksdagen avslår motionerna 1975/76:380, yrkandena
1 och 4, och 1975/76:864.
25. beträffande *klassificering av Storuman som regionalt centrum* att
riksdagen avslår motionen 1975/76:662.
26. beträffande *regional planering enligt den s. k. handlandskapsmo-*
dellen att riksdagen avslår motionen 1975/76:2133, yrkandet
1.
27. beträffande *klassificering av Nyköping/Oxelösund som primärt*
centrum, m. m. att riksdagen avslår motionerna 1975/76:1835
och 1975/76:2133, yrkandet 2.
28. beträffande *klassificering av Sölvesborg och Olofström som re-*
gionala centra att riksdagen avslår motionen 1975/76:1839.
29. beträffande *klassificering av Visby som primärt centrum* att riks-
dagen avslår motionerna 1975/76:1853 och 1975/76:1859.
30. att riksdagen med anledning av propositionen godkänner vad
utskottet anfört om *principerna för sysselsättningsplaneringens*
framtida utformning.
31. att riksdagen godkänner vad i propositionen anförts i fråga om
inriktningen av den fortsatta länsplaneringen.
32. beträffande *samordning mellan den statliga sektorsplaneringen*
och den regionala planeringen, m. m. att motionen 1975/76:514
inte föranleder någon riksdagens åtgärd.
33. att riksdagen lägger till handlingarna vad i propositionen anförts
i fråga om inriktningen av *forskningen* på det regionalpolitiska
och det arbetsmarknadspolitiska området.
34. beträffande *regionalpolitiska insatser i Norrlands inland* att mo-
tionen 1975/76:2109 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.
35. beträffande *regionalpolitiska insatser i Tornedalen* att motionen
1975/76:859, yrkandet 2, inte föranleder någon riksdagens åt-
gärd.
36. beträffande *regionalpolitiska åtgärder i Vindelävsområdet* att
riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:248,
1975/76:655, 1975/76:1881 och 1975/76:1907 som sin mening
ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

37. beträffande *regionalpolitiska insatser i Jämtlands län* att motionen 1975/76:1909 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
38. beträffande *regionalpolitiska insatser i Västernorrlands län* att motionerna 1975/76:380, yrkandet 3 i denna del, 1975/76:657, i denna del, och 1975/76:2157, yrkandena b och c, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
39. beträffande *regionalpolitiska insatser i Gävleborgs län* att motionerna 1975/76:283 och 1975/76:511 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
40. beträffande *regionalpolitiska insatser i Eskilstunaområdet* att motionen 1975/76:1892 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
41. beträffande *regionalpolitiska insatser i Västsverige* att motionen 1975/76:1836 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
42. beträffande *regionalpolitiska insatser i Göteborgsområdet* att motionen 1975/76:250 inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
43. beträffande *regionalpolitiska insatser i Skaraborgs län* att motionerna 1975/76:848 och 1975/76:1868 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 december 1976

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
ROLF WIRTÉN

Närvarande: herrar Rolf Wirtén (fp), Fagerlund (s), Nilsson i Tvärålund (c), Ingemund Bengtsson i Varberg (s), Stridsman (c), Nilsson i Östersund (s), fru Hörnlund (s), herrar Fransson (c), Nilsson i Kalmar (s), Granstedt (c), fru Berglund (s), fru af Ugglas (m), fru Leijon (s), fru Winther (fp) och herr Svensson i Skara (m).

Reservationer

Herrar Fagerlund, Ingemund Bengtsson i Varberg, Nilsson i Östersund, fru Hörnlund, herr Nilsson i Kalmar, fru Berglund och fru Leijon (alla s) har avgivit följande tolv reservationer till betänkandet.

1. Inledande synpunkter

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande på s. 11 och 12 som är rubricerad "Inledande synpunkter" bort ha följande lydelse:

Utskottet behandlar i detta betänkande propositionen från maj i år om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik samt 48 motioner. Av dessa är endast två väckta med anledning av propositionen, medan övriga lades fram under allmänna motionstiden i början av året.

Politiken för att upprätthålla full sysselsättning har förts med framgång. Under de senaste årens brydsamma internationella konjunkturläge har det lyckats för vårt land att upprätthålla och t. o. m. i betydande grad öka sysselsättningen. Den framlagda propositionen som bygger på många års erfarenheter av en aktiv sysselsättningspolitik är enligt utskottets uppfattning en god grund för de framtida insatserna på det sysselsättningspolitiska fältet. Särskilt värdefullt är det grepp som tas för att samordna olika delområden till en slagkraftig sysselsättnings- och regionalpolitik. Det sagda gäller bl. a. i fråga om planeringen. Sysselsättnings- och regionalpolitiken bör få en fördjupad lokal och regional förankring. De fackliga organisationerna kommer att få en allt viktigare roll. Även näringslivets organ bör självfallet medverka.

Utskottet går härnäst över till att behandla propositionens olika delar, varvid motionerna tas upp under resp. avsnitt. De delar av propositionen som utskottet inte går särskilt in på godtas utan någon erinran från utskottets sida.

2. Riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken (mom. 1)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar "Utskottet vill" och på s. 16 slutar "utskottet anlagt" bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar inledningsvis att sysselsättningen har ökat snabbare under den första hälften av 1970-talet än under såväl första som andra hälften av 1960-talet. Genom aktiva arbetsmarknadspolitiska insatser har rekryteringen till de nya arbetstillfällena i mycket stor utsträckning kunnat ske inom landet till skillnad från vad som skedde under 1960-talet. Sysselsättningsgraden har således höjts väsentligt.

Utskottet vill vidare framhålla att utvecklingen på arbetsmarknaden har varit gynnsam mot bakgrund av strävandena att skapa regional balans. Tillbakagången i skogslänen när det gäller sysselsättningen har i huvudsak hejats och i flera län vänts till en ökning. Tillväxten av sysselsättningen i storstadslänen har dämpats. Som en följd av detta har befolkningsutvecklingen blivit mera balanserad. Under 1960-talet lämnade netto mellan 10 000 och 15 000 personer per år allmänna stödområdet, medan stödområdet hittills under 1970-talet haft nettoinflyttning.

Utvecklingen under 1970-talets första hälft har således i flera avseenden varit gynnsammare än under 1960-talet. Samtidigt har emellertid ambitionerna vuxit när det gäller sysselsättning och arbetsmarknad. En fortsatt ökning av sysselsättningen är därför nödvändig. Utskottet instämmer i fördragandens mening att en ökad total sysselsättning är en nödvändig förutsättning för en ökad yrkesverksamhetsgrad, men att det inte är tillräckligt med ett kvantitativt synsätt. Arbetstillfällena måste utformas och lokaliseras

så, att de kan sökas av dem som står utan sysselsättning. Vidare måste förvärvshinder undanröjas, så att människorna kan ta de arbetstillfällen som erbjuds.

Mot den bakgrunden är det nödvändigt att sysselsättningspolitiken också i fortsättningen förs med kraft. Enligt utskottets mening bör de utgångspunkter som anges i propositionen tjäna som vägledning vid utformningen av sysselsättningspolitiken.

Utskottet delar föredragandens uppfattning att sysselsättningspolitikens uppgift skall vara att *undanröja förvärvshinder* som står i vägen för dem som vill förvärvsarbeta och att *öka sysselsättningen*, så att arbete kan erbjudas alla som vill delta i arbetslivet.

Detta sysselsättningspolitiska mål innebär att var och en skall ha möjlighet att medverka i arbetslivet efter sin förmåga. Det innefattar viljan att skapa jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet, att värna tryggheten i anställningen och att skapa regional balans.

Utskottet vill starkt understryka att sysselsättningsfrågorna med en sådan inriktning av politiken måste få en central plats i politiken på en rad områden. Samhällsplaneringen måste inriktas mot ett samhälle där flera vuxna har en större anknytning till arbetslivet än vad som nu är fallet och där det finns en större flexibilitet mellan arbete, fritid och utbildning. Åtgärder måste kunna sättas in på rätt plats och vid rätt tidpunkt för att sysselsättningspolitiken skall bli effektiv. En huvuduppgift blir, som föredraganden påpekar, att under de närmaste åren undanröja hinder som står i vägen för dem som vill förvärvsarbeta.

Utskottet vill dessutom betona att det grundläggande för sysselsättningspolitiken är att samhället ständigt söker tillgodose den enskildes rätt till arbete på samma sätt som samhället på andra områden har åtagit sig att skydda och stödja den enskilde medborgaren.

Det anförda innebär sammanfattningsvis att utskottet helt ställer sig bakom propositionens allmänna riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken. Utskottet kommer i det följande att utveckla sin uppfattning på särskilda områden.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar "Det bör" och slutar "båda vpk-motionerna" bort ha följande lydelse:

Det bör noteras att en del av de i motionerna föreslagna åtgärderna, t. ex. utbyggnad av barnomsorgen och ökad satsning på den sociala sektorn, ligger i linje med de allmänna riktlinjer som utskottet ovan uttalat sig för. När det gäller yrkandena om ytterligare planer och program vill utskottet peka på att sysselsättningsutredningen fortsätter sitt arbete som beräknas bli slutfört i början av år 1978. Länsplaneringen, som blivit ett viktigt instrument för samhällets sysselsättnings- och regionalpolitik, kommer att fortgå och få en delvis ny uppläggning, såsom redovisas längre fram i betänkandet. Motionerna ger inte utskottet anledning att föreslå någon ändring i de rikt-

linjer som utskottet ovan har biträtt. Motionerna avstyrks sålunda.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:211 samt med avslag på motionerna 1975/76:2141 och 1976/77:10 godkänner vad föredraganden anført om *de allmänna riktlinjerna för sysselsättnings- och regionalpolitiken*.

3. Andra åtgärder för att undanröja förvärvshinder

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar "Anledning för" och slutar "sägas föreligga" bort ha följande lydelse:

De i propositionen behandlade åtgärderna har gemensamt att de syftar till att undanröja förvärvshinder som finns i arbetslivet och samhället utanför arbetsplatserna. Utskottet delar det synsätt som kommer till uttryck i propositionen när det gäller åtgärder av nämnda slag och utgår från att propositionens överväganden blir vägledande i den praktiska politiken.

4. Stödområdesprincipen m. m. (mom. 8)

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande som på s. 29 börjar "Utskottet vill" och på s. 30 slutar "kan utformas" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i tilläggsdirektiven att argumenten för att ompröva metoden att prioritera lokaliseringsstöd med hjälp av geografiska avgränsningar nu har vunnit i styrka genom de framgångar som uppnåtts inom regionalpolitiken. Det finns alltså goda skäl att låta de tillgängliga resurserna i huvudsak komma skogslänen, och då i huvudsak de inre delarna, till godo. Men mot bakgrund av de ökade ambitioner som kommit till uttryck i propositionen och som utskottet ställt sig bakom bör insatser i ökad utsträckning kunna göras även i andra delar av landet.

5. System för lokaliseringpåverkan (mom. 12)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 31 börjar "Utskottet godtar" och på s. 32 slutar "sådana sammanhang" bort ha följande lydelse:

Utskottet godtar det föreslagna systemet för lokaliseringpåverkan. Såsom framhålls i propositionen bör om systemet skulle visa sig otillräckligt starkare styrmedel kunna tillgripas i form av etableringskontroll. Det är en styrka att representanter för de två största partierna i riksdagen – socialdemokraterna och centerpartiet – i utredningen om regionalpolitiska styrmedel ställt sig bakom en lagstiftning om etableringskontroll. Utskottet delar föredragandens uppfattning att lagstiftningen – om den blir aktuell – bör ges en något

enklare utformning än vad utredningen tänkte sig. Företag som omfattas av kravet på etableringstillstånd bör sålunda åläggas att anmäla sina planer till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Tillståndskravet bör därefter gälla endast om regeringen (myndigheten) inom en månad påkallar samråd. Vidare bör vissa byggnadsåtgärder, t.ex. för förbättring av arbetsmiljön, generellt undantas. Med ett system av här skisserat slag kan regionalpolitiskt ointressanta fall snabbt och smidigt gallras bort.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionen 1975/76:2155, yrkandena 1 och 2, godkänner vad föredraganden anfört om *ett system för lokaliseringpåverkan*.

6. Industripolitisk planering

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande på s. 33 som börjar "Avslutningsvis i" och slutar "det sammanhanget" bort ha följande lydelse:

I propositionen lämnas i förevarande avsnitt synpunkter på den industripolitiska planeringen. Utskottet delar de uppfattningar som redovisas i detta avsnitt och vill särskilt stryka under föredragandens åsikt att den industripolitiska planeringen måste byggas ut om det skall bli möjligt att nå de sysselsättnings- och regionalpolitiska målen. Såsom framhålls i propositionen kommer anspråken på regional balans, en hög och jämn sysselsättning inom industrin, en balanserad strukturomvandling, en bättre arbets- och livsmiljö liksom resurs- och energisituationen att göra en mera långtgående planering nödvändig.

I propositionen nämns i detta sammanhang de branschråd för skogsindustrin, byggnadsindustrin samt järn- och stålindustrin som regeringen inrättat. För dessa branscher har förberetts s. k. näringspolitiska program. Vidare betonas i propositionen samspelet mellan industri- och regionalpolitik. Det industripolitiska inslaget i länsplaneringen bör syfta till att bygga upp ett effektivt och motståndskraftigt näringsliv i regionerna.

7. Spridning av statliga arbetsplatser i Stockholmsområdet (mom. 17)

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande på s. 35 som börjar "Liknande motionsyrkanden" och slutar "vara erforderligt" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till tanken att staten såsom en stor arbetsgivare i Stockholmsområdet har ett ansvar för en förbättrad inomregional balans i området. Denna uppfattning bör emellertid också komma till uttryck i den praktiska politiken. Utskottet hänvisar till att i propositionen 1975/76:110 (utbildningsdepartementet) har föreslagits att ett nytt organ för produktion av utbildningsprogram i radio och television förläggs till södra

delen av Stockholmsområdet. Förslaget följs upp i en socialdemokratisk reservation till utbildningsutskottets betänkande UbU 1976/77:8. Reservanterna förordar att det nya utbildningsprogramorganet lokaliseras till Haninge kommun.

I övrigt konstaterar utskottet att yrkanden av samma slag som i de nu aktuella motionerna prövades vid 1975 års riksmöte (InU 1975:7 s. 18–19) och då lämnades utan åtgärd. Anledning föreligger inte för riksdagen att ändra sitt ställningstagande.

8. Arbetsmarknadspolitikens balansskapande åtgärder

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande på s. 36 som börjar "Förevarande avsnitt" och slutar "finna arbete" bort ha följande lydelse:

Förevarande avsnitt av propositionen redovisar inriktningen och uppläggningsen av de åtgärder som vidtagits de senaste åren för att komma till rätta med av konjunkturerna betingade sysselsättningsproblem. Den första huvudlinjen har varit att möta problemen inne i företagen och den andra huvudlinjen att söka lösa problemen ute på arbetsmarknaden för dem som ändå blir arbetslösa eller som är nytillträdande på arbetsmarknaden och har svårt att finna arbete.

Politiken har haft ett starkt inslag av riktade åtgärder som ger hög sysselsättningseffekt. Den har medverkat till att arbetslösheten har kunnat hållas på en mycket låg nivå under de senaste åren och att angelägna uppgifter i form av investeringar, utbildning, arbetsmiljöförbättrande insatser m. m. har kunnat komma till stånd under en period då den totala efterfrågan har varit svag. OECD har i sin genomgång av den ekonomiska politiken i medlemsländerna särskilt framhållit de resultat som uppnåtts i Sverige med den förda politiken.

Utskottet konstaterar att den uppläggning som politiken haft under de senaste åren har varit uttryck för en mycket hög ambition på sysselsättningsområdet. Utskottet delar det synsätt som kommer till uttryck i propositionen och vill stryka under nödvändigheten att också i fortsättningen hålla en hög beredskap och åstadkomma en ytterligare effektivisering av det samlade åtgärdssystemet.

9. Serviceförsörjningen i glesbygd

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande som på s. 38 börjar "Det förevarande" och på s. 39 slutar "lämpligt sätt" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i likhet med propositionen peka på att tillgången på kommersiell service för hushållen i de flesta fall kan anses tillfredsställande, om man ser till kommunerna som helhet. I avgränsade områden upplever dock vissa grupper av människor brister i serviceförsörjningen. Detta gäller i första hand i till ytan stora kommuner i de inre delarna av skogslänen.

Enligt utskottets uppfattning måste åtgärder vidtas för att stärka och förbättra servicen framför allt i dessa områden. Det bör emellertid inte fastställas generella kriterier för hur statligt stöd till service i en viss ort skall utgå. Inte heller går det att på förhand i detalj ange vilken service som skall finnas i ett kommun- eller kommundelscentrum. Såsom framhålls i propositionen måste bedömningar av det slaget ske från fall till fall.

En intensifierad planering av serviceförsörjningen i kommunerna är därför angelägen. I första hand är detta en fråga för kommunerna. Det är där man har den bästa kännedom om serviceförhållandena och de brister människor upplever. Riktlinjer för en sådan planering dras upp i propositionen. Det betonas därvid bl. a. att serviceplaneringen bör kännetecknas av flexibla lösningar. Utskottet ställer sig bakom vad i propositionen anförts i detta sammanhang.

Genom de föreslagna kommundelscentra, som behandlas längre fram i betänkandet, erhålls vidare speciella stöddepunkter för serviceförsörjningen i till ytan stora kommuner i de inre delarna av skogslänen.

10. Planeringsramar för länen (mom. 21)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 42 börjar "Som tidigare" och på s. 43 slutar "för länen" bort ha följande lydelse:

Som tidigare redovisats innebär tekniken med befolkningsramar att man har möjligheter att planera för skilda utvecklingsalternativ. Genom att planeringstalen anger det intervall, inom vilket den troliga utvecklingen kan väntas ligga, erhålls även en flexibilitet i planeringen som medger en beredskap för att möta de problem som uppstår om utvecklingen går åt annat håll än man räknat med. Denna teknik, som introducerades år 1972 och då godtogs av en stor riksdagsmajoritet (s, fp, m), har visat sig vara ändamålsenlig. Utskottet kan följaktligen inte biträda den uppfattning som hävdats från centerhåll att befolkningsramarna bör ersättas med fasta befolkningstal. En sådan ordning rycker undan förutsättningarna för den erforderliga flexibiliteten i planeringen. En konsekvens av tekniken med fasta planeringstal är också att det måste ställas krav på en hård central styrning av näringsliv, förvaltning och bostadsbyggande.

Ramar i form av befolkningstal kan emellertid behöva kompletteras för att ge en tillräcklig vägledning för vissa former av samhällsplanering. I likhet med propositionen anser utskottet att det får bli en uppgift för länsstyrelserna att bl. a. i de gemensamma planeringsförutsättningar som skall användas i samhällsplaneringen göra de preciseringar inom de angivna ramarna som behövs för att en samordnad planering skall åstadkommas.

Med hänvisning till det anförda, tillstyrker utskottet de ramar för pla-

neringen av verksamheten i de olika länen t. o. m. år 1985 som presenteras i propositionen.

dels att utskottets hemställan under 21 bort ha följande lydelse:

21. att riksdagen med bifall till propositionen godkänner vad fördraganden anfört i fråga om *ramar för planeringen av verksamheten i länen för tiden t. o. m. år 1985.*

11. Ortsstrukturen (mom. 22)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 50 som börjar "Av det " och på s. 52 slutar "nuvarande planeringssystem" bort ha följande lydelse:

Det ovan redovisade utredningsmaterialet ger vid handen att utvecklingen av befolkning och sysselsättning varit förhållandevis balanserad för de olika ortstyperna sedan ortsplanen kom till. Den inomregionala balansen har således som det statistiska materialet på s. 47-50 visar förbättrats under 1970-talet.

Ortsplanen skall ses som en konkretisering av den långsiktiga inriktningen av regionalpolitiken. Principerna för ortsplanen och målen för densamma har vunnit allmänt erkännande under länsplaneringsarbetet. Det finns därför inte anledning att göra någon allmän omprövning av ortsplanen som sådan. Inte heller bör justeringsar i planen med hänsyn till dess långsiktiga inriktning ske alltför ofta. Principerna och målen för ortsplanen bör därför enligt utskottets uppfattning ligga fast. Även det förhållandet att en relativt kort tid förflutit sedan planen antogs talar enligt propositionen för att utvecklingen i de olika ortstyperna bör följas ännu någon tid innan några egentliga ändringar övervägs i ortsplanen. Utskottet delar denna uppfattning.

Utskottet anser mot denna bakgrund att den nuvarande ortsplanen med de kompletteringar som föreslås i propositionen skall följas. Förslagen om kommundelscentra och om ändring av gränsdragningen för storstadsområdena m. m. godtas således.

Med hänvisning härtill finner utskottet inte skäl att i dag föreslå någon ändring i anslutning till de motioner som väcktes vid årets början. Motionerna 286, 380, 662, 864, 1835, 1839, 1853, 1859 och 2133 avstyrks därför i tillämpliga delar.

Yrkandet i motionen 662 om utseende av Tärnaby/Hemavan till kommundelscentra är tillgodosett genom att utskottet tillstyrkt propositionens förslag på denna punkt.

Med hänsyn till vad ovan sagts om ortsplanen anser sig utskottet inte ha anledning att nu gå närmare in på yrkandet i motionen 2133 att den regionala planeringen skall ske enligt den s. k. bandlandskapsmodellen. Motionsyrkandet bör alltså inte föranleda någon åtgärd. Utskottet vill endast peka på att den föreslagna modellen i arbetsmarknadsdepartementets rapport

(SOU 1975:91, s. 354) med hänsyn till att vårt land är glesbefolkat bedömts ge samma praktiska resultat som nuvarande planeringssystem.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. att riksdagen

dels med bifall till propositionen godkänner däri förordade ändringar i 1972 års ortsplan,

dels lämnar motionen 1975/76:662 i fråga om kommun-delscentra utan åtgärd.

12. Principer för sysselsättningsplaneringens framtida utformning (mom. 30)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 55 som börjar "Beträffande planeringsfrågorna" och slutar "egna regionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet ansluter sig till de i propositionen angivna principerna för den framtida utformningen av sysselsättningsplaneringen. En effektiv och samordnad planering är en förutsättning för att man skall nå sysselsättningspolitiska mål med den höga ambitionsnivå som formulerats i propositionen.

Som framhålls i propositionen är det angeläget att sysselsättningsplaneringen på lokal och regional nivå ges en bred förankring genom aktiv medverkan från alla berörda parter. Planeringen angår inte bara de statliga, landstings- och primärkommunala organen. I arbetet måste också delta närings-, fackliga och andra intresseorganisationer. Arbetet bör ske i så decentraliserade former som möjligt. Därmed skapas förutsättningar för att nå ut till de enskilda medborgarna, som planeringen ytterst gäller. Den bästa garantin för ett brett och aktivt deltagande i planeringsarbetet är att sysselsättningsplaneringen blir åtgärdsinriktad.

Lika viktigt som att planeringsarbetet bör ha bredaste möjliga förankring är att ansvaret för den samlade sysselsättningspolitiken och för fördelningen av resurserna åvilar staten. Beslut om övergripande sysselsättningspolitiska mål och avvägningen i stort av de ekonomiska insatser som skall göras för att nå dessa mål bör ligga i en och samma hand. Detta hindrar självfallet inte att beslutanderätten delegeras till regionala organ inom bestämda ramar.

dels att utskottets hemställan under 30 bort ha följande lydelse:

30. att riksdagen med bifall till propositionen godkänner däri redovisade *principer för sysselsättningsplaneringens framtida utformning*.

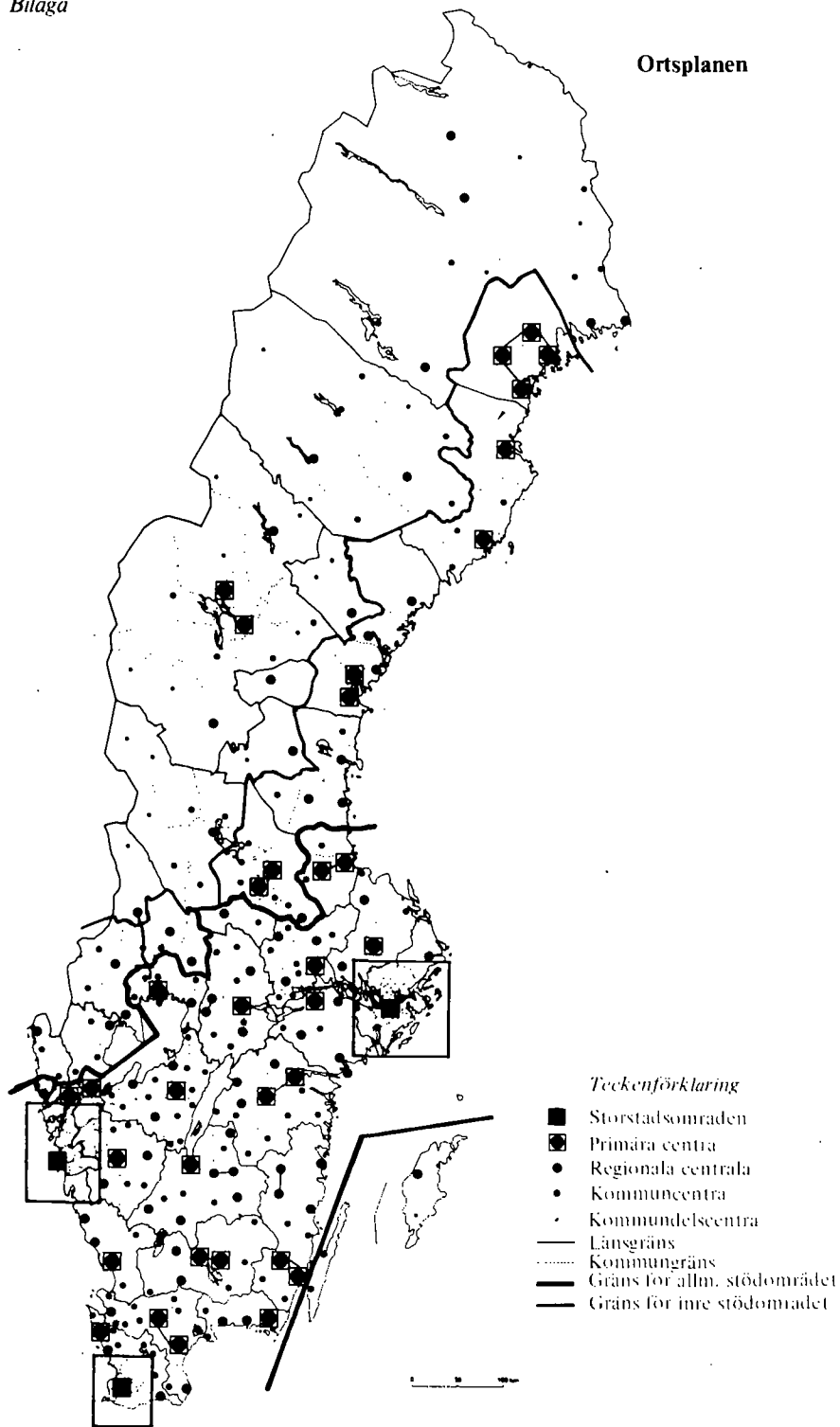
Särskilt yttrande

Sambandet mellan reservationerna

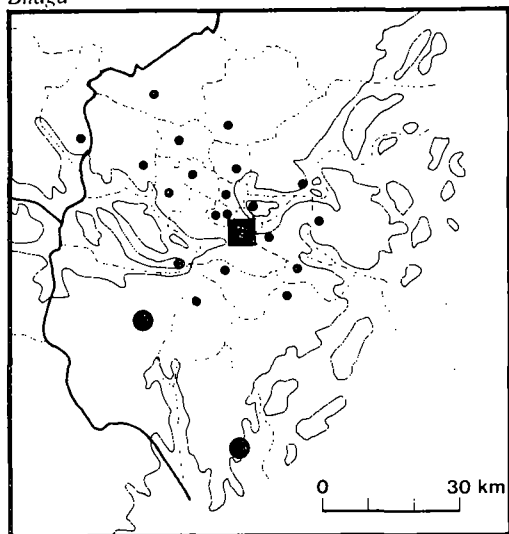
Reservanterna har avgivit följande särskilda yttrande:

Vi vill framhålla att våra reservationer skall ses som ett enhetligt uttryck för socialdemokraternas uppfattning. Det innebär att, i de fall i en reservation eller i ett av oss godtaget avsnitt av utskottets yttrande hänvisning finns till annan del av betänkandet, vi avser – om reservation avgivits i den delen – motsvarande avsnitt i reservationen.

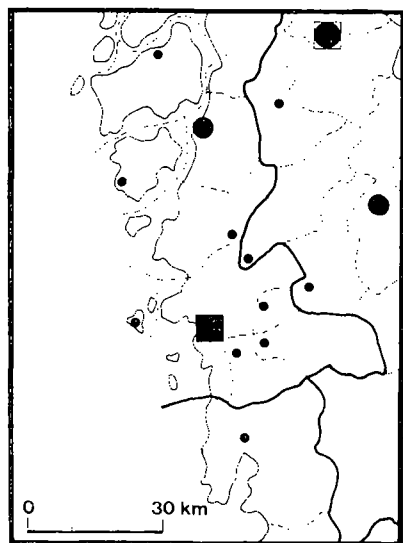
Ortsplanen

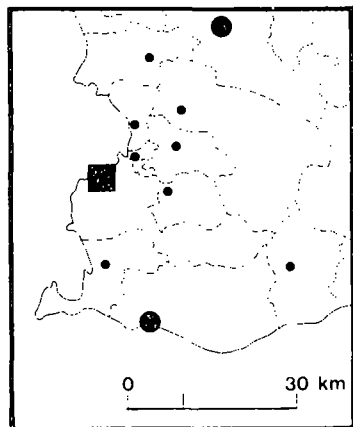
**Ortsplanen
Storstadsområdena**

Stockholmsregionen

Göteborgsregionen

Malmöregionen

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Hemställan	1
Det huvudsakliga innehållet	2
Motionerna	4
Väckta med anledning av propositionen	4
Väckta under allmänna motionstiden 1976	5
Utskottet	11
Inledande synpunkter	11
Riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken	12
Åtgärder för att undanröja förvärvshinder	17
Allmän inriktning	17
Åtgärder för att underlätta övergången från skola till arbetsliv	18
Åtgärder för att anpassa arbetsplatserna	21
Andra åtgärder	24
Åtgärder för att öka tillgången på arbete	25
Närings- och regionalpolitik	25
Insatser inom offentlig sektor	33
Arbetsmarknadspolitikens balansskapande åtgärder	36
Övriga regionalpolitiska frågor	36
Serviceförsörjning	36
Miljöfrågor	39
Planeringsnivåer för länen	40
Ortsstrukturen	43
Planeringssystem för sysselsättnings- och regionalpolitiken	52
Forskning	56
Åtgärder i vissa orter och områden	56
Utskottets hemställan	62
Reservationer	65
samtliga anförda av socialdemokraterna	
1. Inledande synpunkter	65
2. Riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken	66
3. Andra åtgärder för att undanröja förvärvshinder	68
4. Stödområdesprincipen m. m.	68
5. System för lokaliseringspåverkan	68
6. Industripolitisk planering	69
7. Spridning av statliga arbetsplatser i Stockholmområdet	69
8. Arbetsmarknadspolitikens balansskapande åtgärder	70
9. Serviceförsörjningen i glesbygd	70
10. Planeringsramar för länen	71

AU 1976/77:7	78
11. Ortsstrukturen	72
12. Principer för sysselsättningsplaneringens framtida utformning	73
Särskilt yttrande	
Sambandet mellan reservationerna (s)	74
Bilagor	75